

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Diplomová práce

2023

Marek Nehoda

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Demokratická eroze ve světě

Diplomová práce

Autor práce: Marek Nehoda

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: Dr. habil. PhDr. Petra Guasti, M.A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. 5. 2023

Marek Nehoda

Bibliografický záznam

NEHODA, Marek. *Demokratická eroze ve světě*. Praha, 2023. 74 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce Dr. habil. PhDr. Petra Guasti, M.A., Ph.D.

Rozsah práce: 141 275 znaků (včetně mezer)

Abstrakt

Tato diplomová práce řeší problematiku demokratické eroze, především ve formě povyšování výkonné moci. Práce je primárně založena na teorii Nancy Bermeo, která povyšování definovala a začala se touto problematikou zabývat. Metodicky tato práce využívá principy případové studie, přičemž jednotlivými případovými studiiemi jsou Maďarsko, Nikaragua, Thajsko, Turecko, Mali a Arménie, ve kterých je předmětem výzkumu fenomén povyšování výkonné moci v jednotlivých složkách moci během let 2008 až 2018. Výzkumné otázky jsou zodpovězeny díky systematické analýze mocenských složek uvnitř případových studií. Výsledkem je zjištění, že napříč různými politickými systémy a regiony se vyskytují společné znaky u zkoumaných případů. U všech případů, kromě Thajska se objevuje jednokomorový parlament, a také že instituce, na kterou se povyšuje výkonná moc jako první, je zpravidla ta, která může nejvíce ohrozit kontinuitu exekutivního mandátu. Dále, generalizaci znaků demokratické eroze je možno provést. Mezi ně patří zejména – protiústavní aktivity, manipulace volebního procesu, omezení pravomocí nebo zisk kontroly nad legislativou/justicí/exekutivou aj. Nakonec, nejčastěji dochází k povyšování výkonné moci nad moc soudní, kde z výzkumu vyplývá, že soudní moc se stává nejčastěji „terčem“ zejména z důvodu její funkce týkající se exekutivní kontroly, kterou vykonává. Nicméně tato práce mimo jiné i doplňuje teorii Nancy Bermeo o především do jakých institucí zasahuje povyšování výkonné moci a o jeho tzv. sekvencování – v jakém pořadí k němu dochází, tedy v jakém pořadí jsou mocenské složky omezovány.

Abstract

This thesis deals with democratic erosion, mainly in form of executive aggrandizement. Thesis is based on the theory of Nancy Bermeo, who defined and started to scholarly deal with the issue of aggrandizement. Methodologically, this work uses the principles of a case study, with individual case studies being Hungary, Nicaragua, Thailand, Turkey, Mali, and Armenia, in which the subject of research is the phenomenon of executive aggrandizement in each branch of power during the years 2008 to 2018. The research questions are answered thanks to systematic analysis of branches of power within case studies. The result is discovery that across different political systems and regions there are common features in the examined cases. In all cases, except Thailand, there is a unicameral parliament present, and that the institution aggrandized first is usually the one that can threaten the continuity of executive mandate the most. Furthermore, it is possible to generalize the signs of democratic erosion. These particularly include – unconstitutional activities, manipulation of the electoral process, limitation of powers or gaining control over the legislation/judiciary/executive, etc. Finally, executive aggrandizement occurs the most over the judicial power, where research shows that the judiciary most often becomes a “target” mainly because of its function of a check on executive power. However, this thesis, among other things, complements Nancy Bermeo’s theory about which institutions are affected by the executive aggrandizement and about so-called sequencing – in what order aggrandizement occurs, i.e., in what order are the branches of power limited.

Klíčová slova

Demokracie, autokracie, demokratická eroze, povyšování výkonné moci, rozdělení moci, exekutiva, legislativa, justice, pokles indexu demokracie

Keywords

Democracy, autocracy, democratic backsliding, executive aggrandizement, division of power, executive, legislature, judiciary, democracy index decline

Title/název práce

Demokratická eroze ve světě

Democratic erosion in the world

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především mé vedoucí práce, paní doktorce Guasti, která mi v řadě věcí udávala správný směr a poskytovala mi cenné rady týkající se literatury, ale hlavně celé diplomové práce. Tímto bych ji chtěl ještě jednou poděkovat za vedení mé práce a také příjemnou vzájemnou spolupráci při jejím vytváření.

Obsah

Úvod	3
1. Stav poznání	5
2. Demokratická eroze	14
2.1. Povyšování výkonné moci	15
2.1.1. Fúze strany a státu	16
2.1.2. Inkrementalistické útoky na demokracii	16
2.1.3. Demokratická rétorika	18
2.1.4. Systémové mikroútoky	18
3. Metodika	20
3.1. Zdůvodnění výběru případových studií	20
3.2. Základní charakteristiky vybraných případů	21
3.3. Operacionalizace	23
4. Případové studie	25
4.1. Maďarsko	25
4.1.1. Výkonná moc	26
4.1.2. Zákonodárná moc	28
4.1.3. Soudní moc	29
4.1.4. Shrnutí případové studie – Maďarsko	31
4.2. Nikaragua	32
4.2.1. Výkonná moc	33
4.2.2. Zákonodárná moc	35
4.2.3. Soudní moc	36
4.2.4. Shrnutí případové studie – Nikaragua	37
4.3. Thajsko	38
4.3.1. Výkonná moc	39

4.3.2.	Zákonodárna moc	40
4.3.3.	Soudní moc	41
4.3.4.	Shrnutí případové studie – Thajsko	42
4.4.	Turecko	43
4.4.1.	Výkonná moc	44
4.4.2.	Zákonodárna moc	45
4.4.3.	Soudní moc	46
4.4.4.	Shrnutí případové studie – Turecko	47
4.5.	Mali	48
4.5.1.	Výkonná moc	49
4.5.2.	Zákonodárna moc	51
4.5.3.	Soudní moc	52
4.5.4.	Shrnutí případové studie – Mali	53
4.6.	Arménie	54
4.6.1.	Výkonná moc	55
4.6.2.	Zákonodárna moc	57
4.6.3.	Soudní moc	57
4.6.4.	Shrnutí případové studie – Arménie	58
5.	Shrnutí a komparace případových studií	59
	Závěr	67
	Použitá literatura	69

Úvod

Povyšování výkonné moci (*executive aggrandizement*) je častým důvodem eroze demokracie v různých zemích po celém světě. To ilustrují hlavní indexy demokracie, které ukazují, že povyšování výkonné moci nad soudní a legislativní moc je současně nejčastějším důvodem eroze demokracie v různých regionech světa (BTI, V-dem).

V této práci se chci na tento problém zaměřit a zjistit, zda je právě exekutivní povyšování na jurisdikce a legislativy důvodem, proč v určitých zemích v různých regionech a s různými politickými systémy došlo k demokratické erozi. Zkoumaným obdobím je časová perioda deseti let od ekonomické krize (2008) do začátku pandemie koronaviru (2018). Země byly vybrány pomocí Bertelsmannova transformačního indexu (BTI), ve kterém byly vybrány konkrétně země, kde došlo k největšímu propadu indexu demokracie v právě tomto zkoumaném období, což způsobuje, že původně konsolidované demokracie se stávají kompetitivními s autoritářskými režimy. Povyšování výkonné moci je zkoumaným procesem, který znamená sérii institucionálních změn (provedených výkonnou mocí), které oslabují systém brzd a protiváh (Bermeo: 10–11).

Jednou ze zásadních vlastností je, že povyšování výkonné moci a institucionální změny, které tomuto procesu napomáhají, jsou prováděny legální cestou, což vytváří perspektivu, že zvolený kandidát má demokratický mandát. Jde o nepatrnou formu oslabování demokracie a v některých případech jde těžko určit nějaké demokratické pochybení.

Cílem práce je srovnání mechanismů demokratické eroze, snaha o srovnání napříč regiony ve vybraných zemích ve zkoumaném období a zaměření se na země, problematiku přímo identifikovat a prozkoumat, jak konkrétně k erozi dochází v jednotlivých případových studiích.

Pro tuto práci byly vybrány tyto země – v Evropě nejhorších čísel dosáhlo Maďarsko pod vedením premiéra Orbána, v Latinské Americe je zemí, kde utrpěla demokracie nejvíce, Nikaragua, v Západní a Střední Africe došlo k největší demokratické erozi v Mali, na Středním Východě a Severní Africe je nejvíce viditelný problém Turecka a prezidenta Erdogana. Dalšími zeměmi, které dosáhly velké demokratické eroze ve zkoumaném období, jsou z postsovětské Eurasie Arménie a z Asie a Oceánie Thajsko.

První část práce se bude věnovat demokratické erozi a teoretickým aspektům rovnováhy moci. Záměrem bude tak věnovat se stavu poznání do současnosti, komparativní metodě a způsobu výběru jednotlivých zemí, a dále popisu základních aspektů případů. V druhé části práce bude klíčový rozbor jednotlivých zemí a jejich problém s demokratickou erozí. U každé země popsat stav exekutivy, legislativy a judikatury a jejich následné shrnutí. Poté dojde ke komparaci jednotlivých případů.

V této práci bych si chtěl položit tyto výzkumné otázky: Existuje spojitost mezi jednotlivými zeměmi (mezi společnými znaky demokratické eroze) a jejich demokratické erozi ve zkoumaném období? Je možné znaky demokratické eroze generalizovat napříč různé systémy vládnutí? K jakému typu povyšování výkonné moci dochází nejčastěji?

Tato diplomová práce je primárně založena na člancích v odborných časopisech, na internetových doménách a na knižních publikace. Vzhledem k tomu, že téma je celosvětové, naprostá většina zdrojů je v anglickém jazyce, který je bezpochyby primárním jazykovým zdrojem této práce. Primárním zdrojem teorie je autorka Nancy Bermeo a její článek *On Democratic Backsliding*, dalšími důležitými autory jsou například Levitsky a Ziblatt, Croissant a Freeman. Důležitými odbornými časopisy k tomuto tématu jsou *Journal of Democracy* nebo *Democratization*, které obsahují velmi kvalitní a relevantní články na problematiku demokratické eroze pro tento obor.

Základy povyšování výkonné moci zmapovala Nancy Bermeo právě v článku *On Democratic Backsliding*, který je třeba zanalyzovat a vypíchnout důležité myšlenky, které budou ústřední pro formování této diplomové práce. Je třeba si uvědomit, že povyšování je součástí procesu demokratické eroze, ke které dochází ve spoustě zemích světa. Povyšování výkonné moci je do této doby jen relativně málo zkoumaným fenoménem, kterým je nutno se více zabývat.

1. Stav poznání

Dosud víme o demokratické erozi, v konkrétní podobě povyšování výkonné moci, poměrně málo. Povyšování se začalo více probírat až v posledních letech zejména kvůli erozi demokratických norem a institucí, ke které v současné době často dochází. Povyšování výkonné moci je proces, ve kterém dochází k nadměrné koncentraci moci v exekutivě, zpravidla v prezidentském či premiérském úřadu. Ke koncentraci moci dochází na úkor dvou zbylých pilířů, a to legislativy a judikatury. Důležité informace a základní vymezení tohoto pojmu přinesla světu Nancy Bermeo v její práci *On Democratic Backsliding*, ale touto problematikou se zabývá i v jiných textech.

Základním argumentem, o kterém se ve článku hovoří, je, že demokratické normy a instituce erodují také díky ekonomickým krizím, což vytváří prostor pro vůdčí aktéry k shromáždění moci a podkopávání demokratického systému brzd a protiváh. Jedním z hlavních důvodů demokratické eroze v dnešní době uvádí právě povyšování výkonné moci a označuje jej za způsob velmi častý na rozdíl od dřívějšího trendu převratů. Podle Bermeo je velký rozdíl právě mezi povyšováním a plnohodnotným převratem. Především, proto, že nedochází k výměně zástupce výkonné moci a také proto, že povyšování je dlouhodoběji trvající proces nežli převrat (Bermeo 2016: 10).

Tento fenomén demokratické eroze se objevuje ve chvíli, když zvolený/í představitel/é výkonné moci oslabuje/í brzdy, které drží tuto funkci zkrátka, jednu po druhé, pomocí série institucionálních změn, které omezují právě moc institucí zpochybňovat exekutivní rozhodování. Rozklad takových institucí, které slouží k ochraně demokracie, probíhá skrze právní cesty. Často se v těchto případech využívají nově zvolená ústavní shromáždění či referenda. V některých případech se podle Bermeo využívají i již existující zákonodárna tělesa či soudy. K tomu dochází především, když podporovatelé exekutivy dosáhnou většinové kontroly nad jedním z těchto dvou mocenských těles. Důležitým definičním rysem povyšování výkonné moci je, když institucionální změna projde nějakým typem hlasování nebo je právně nařízena demokraticky zvoleným kandidátem. Poté může díky tomu být interpretována jako výsledek demokratického mandátu (Bermeo 2016: 10–11).

Bermeo ve svém článku i nastínila, v jakých zemích došlo k povyšování výkonné moci, a tedy demokratické erozi jako takové. Jako první uvádí příklad Turecka, ve kterém

figuruje především prezident, tehdejší premiér, Erdogan a jeho politická strana AKP. V roce 2002 zvítězili v tureckých volbách, po kterých navýšil volební zisk i v letech 2007 a 2011. Síla AKP v parlamentu opatřila potřebnou infrastrukturu pro „tichou revoluci“, kterou Erdogan slíbil svým podporovatelům. Díky stranické dominanci se přijal rekordní počet nových zákonů, kde mnoho z nich podkopávalo institucionální odpovědnost.

Bermeo popisuje, jakým způsobem erodovala turecká demokracie v začátcích Erdoganovy vlády. Primárními oblastmi, ve kterých byly napadeny demokratické normy, se staly média a svoboda vyjadřování a soudnictví, kde byla napadena především jeho autonomie (Bermeo 2016: 11).

Média byla například napadena prostřednictvím revize trestního zákoníku, když v roce 2004 bylo umožněno trestní stíhání žurnalistů za hovoření o jakémkoliv tématu, které státní orgány považují za kontroverzní. Následovaly zákony o pomluvě, občanské i trestní, které využíval stát i Erdogan k umlčení kritiků jeho administrativy. Dále byly přijaty různé zákony, které například usnadnily blokování nežádoucích webových portálů a identifikaci uživatelů internetu, umožnily televizní a rádiové nejvyšší radě kompletně zakázat pokrytí jistých problémů.

Jak jsem již zmínil, Bermeo pojednává i o soudnictví jako oběti povyšování výkonné moci v Turecku. V roce 2010 Erdogan přijal více než dvacet konstitucionálních, tedy ústavních, změn skrze národní referendum. Turecký prezident díky tomu získal pravomoc jmenovat čtrnáct z celkových sedmnácti ústavních soudců a rozhodování o legalitě politických stran, které mohou postavit kandidáty na úřad, se přesunulo ze soudních kompetencí k zákonodárnému tělesu, tedy parlamentu. To znamenalo okamžitou Erdoganovu kontrolu nad soudy a stranickou soutěží, což upevnilo jeho suverénní postavení v zemi. V roce 2014 vláda schválila zákon, který dával ministru spravedlnosti pravomoc přímo jmenovat členy do Nejvyšší rady soudců a kontrolovat inspekční komisi, která soudce ukázněje. Na základě těchto změn bylo během pouhých šesti měsíců odvoláno z funkce více než tři tisíce soudců. Soudy znovu přišly o svou určitou hodnotu, díky dalšímu zákonu, který umožňoval Národní zpravodajské organizaci vedené prezidentským nominantem shromažďovat veškeré informace, dokumenty nebo data od jakéhokoliv subjektu, aniž by musela požádat o soudní povolení nebo je podrobit soudnímu přezkoumání.

Veškeré tyto změny, jak Bermeo naznačuje při vysvětlování konceptu povyšování výkonné moci, provedli demokraticky zvolení aktéři se silnou voličskou podporou, tedy demokratickým mandátem. Také poukazuje, že mnoho z nových opatření bylo směřováno na armádu a občanské elity s nedokonalými demokratickými předpoklady, což bylo důvodem, proč změny prošly skrz starý režim kritiky nazývaným tzv. „demokratizačním ostřím“. Poměrně zdlouhavým procesem, ale přece, dokázal Recep Tayyip Erdogan oslabit demokratické normy v tureckém politickém systému a zkonsolidovat svou moc v exekutivním orgánu, který je v podstatě zbaven odpovědnosti (Bermeo 2016: 11–12).

Dalšími příklady, které Bermeo ve svém článku spojuje s povyšováním, je případ Ekvádoru, Senegalu a Ukrajiny, ale poukazuje, že i mnoho dalších zemí prošlo touto demokratickou erozí napříč celým světem (Bermeo 2016: 12–13).

Bermeo také uvádí strategickou manipulaci voleb jako možný způsob demokratické eroze, který je v nynějších letech na vzestupu. Může se vyskytovat samostatně, ale často k volební manipulaci dochází ve spojení s povyšováním výkonné moci. Slovní spojení *strategická* manipulace voleb označuje především řadu akcí zaměřených na nastavení volebních podmínek ve prospěch stávajících aktérů. Do těchto akcí patří podle Bermeo omezování přístupu k médiím, využívání vládních finančních prostředků k realizaci kampaní, odstraňování opozičních kandidátů z voleb, omezování voličských registrací, vyplňování volebních komisí, změny volebních pravidel, aby pro ně byly výhodné, a obtěžování protikandidátů. Tyto veškeré akce jsou ovšem prováděné takovým způsobem, aby volby nevypadaly pro veřejnost podvodně a neférově. Strategická manipulace voleb se podle Bermeo liší od volebního podvodu v tom, že k ní dochází dlouhodobě před volebním dnem a jen zřídka obsahuje viditelné protiprávní jednání. To, že je manipulace *strategická*, spočívá zejména v tom, že je méně mezinárodně i vnitrostátně odhalitelná, a tedy volby odsouzeny jako nedemokratické.

Několik studií vysvětluje strategickou manipulaci voleb jako nezamyšlený důsledek nárůstu sledování politických procesů ve světě. Vzhledem k tomu, že se „celý svět dívá“, si politici našli nové způsoby, jak si zajistit vítězství, protože přímé podvody bývají mimo jiné velmi silně kritizovány. Nicméně se vědci shodují, že v současné době dochází k volebním podvodům dlouho před volebním dnem a přímé podvody ve volebním dni jsou oproti jiným typům volebních podvodů méně frekventované (Bermeo 2016: 13–14).

V další části práce Nancy Bermeo reflektuje, jaké výzvy obnáší demokratická eroze a jak k ní přistupovat. Změna jejího tempa je důležitým aspektem, především proto podle Bermeo dochází k jevům, kdy demokracie postupně eroduje, než že se náhle rozbíjí, a tedy mění v autokratické, případně jiné nedemokratické režimy. Demokratická eroze je údajně lepší variantou oproti jednorázovému zhroucení demokracie, protože se vyskytuje menší pravděpodobnost výskytu násilí, to nemění nic na situaci, že i eroze stále představuje důležité výzvy v nejen politické sféře.

První výzva, kterou eroze představuje, je vědecká. Politická věda se primárně soustředila na jasné případy demokratického kolapsu a věnovala poměrně malou pozornost inkrementálním, tj. postupným, změnám režimů. Podle Bermeo je třeba prohloubit výzkum, jak dochází k přechodu z demokracie k hybridním režimům, případně autokratickým. Zaměření se konkrétně na erozi bude vyžadovat, aby více vědců vidělo, že demokracie se skládá z institucí vytvořených a přetvořených různými aktéry v různých dobách a že se skládá kousek po kousku a stejným způsobem ji lze i rozebrat. Politici, kteří se přímo angažují v povyšování výkonné moci nebo strategické manipulaci voleb, o této možnosti již vědí a podle Bermeo je důležité, aby stejných vědomostí nabyli i politologové (Bermeo 2016: 14).

Postupné formy eroze vytvářejí výzvy i pro politickou sféru. Vnitrostátní změny volebních zákonů, hranic okresů, volebních komisí a procedur registrace voličů se mohou zdát příliš tajemné, aby se staly předmětem masové mobilizace. Na druhé straně obsazování soudců a omezení médií je pravděpodobně snazší označit za nebezpečí pro demokracii, ale právníci a novináři, kteří se eventuelně ohradí vůči těmto manévřům, mohou být snadno považováni za nástroje zdiskreditovaného starého režimu.

Bermeo uvádí, že k povyšování výkonné moci dochází tam, kde většina, která jej podporuje, již zakořeňuje. Ke strategické manipulaci voleb naopak tam, kde se současní aktéři považují za schopné si zajistit nebo posílit většinovou podporu. Vzhledem k tomu, že obě tyto formy se vyskytují v případech, kde je opozice již oslabena svým špatným výkonem funkce a vnitřním rozdělením, je pro ni nesmírně obtížné zvrácení volebních výsledků v její prospěch. I v případech, kdy se opozičním lídrům podaří zmobilizovat masovou iniciativu proti zmanipulovaným volbám, jejich úspěch úzce závisí na zahraničních spojencích (Bermeo 2016: 14).

Dalším ze zmiňovaných bodů jsou racionální reakce. Státní aktéři, kteří dospěli k restrukturalizaci institucionálního prostředí, často jednají s defenzivní povahou, aby zabránili opakování předešlých útoků. V tureckém případě Erdoganova politika povyšování je předvídatelnou reakcí na nedávnou historii a na institucionální prostředí, které bylo již hluboce neklidné. V době publikace Bermeo článku byly trendem eroze racionální reakce na mezinárodní podněty a na historii země. Důraz kladený na demokratické volby, právní stát a instituce nezbytné pro demokracii podporovateli demokracie se určitým způsobem odráží v i případech, kde dochází k oslabování demokratických norem. Jsou to typicky tyto subjekty, které jsou napadány. Existují data ukazující, že sankce, které následují po nezákonném sesazení demokraticky zvolených vlád, snížily počet převratů. Některé úspěšné převraty, které se nyní odehrávají, se obvykle považují za slibující převraty, zejména proto, aby se uniklo těmto sankcím nebo byly alespoň limitovány. V povyšování výkonné moci jsou reflektovány také liberálně-demokratické aspekty. Tlak na svobodná, ale i soukromá média, postavil volené zástupce exekutiv pod větší skrutinium. Naopak tlak na posílení politických stran a legislativ se ukázal pro exekutivní zástupce zřízení legislativní většiny jako mnohem důležitější cíl. Tlak učinit občanskou společnost aktivnější spolu s ohledem na historické události, které v 80. a 90. letech vedly k masovým mobilizacím svrhujícím diktátory, přinesl občanům trvalé vzory a naopak vůdcům trvalé starosti (Bermeo 2016: 15).

Dalším bodem, kterým se Bermeo zabývá, je nejednoznačnost. Nejednoznačnost je třetí kvalitou, na kterou je potřeba nezapomínat, když mluvíme o demokratické erozi. Právě proto, že čelíme erozi, která je „legitimována“ prostřednictvím demokratických institucí. Takovými institucemi jsou například volby a různé typy hlasování uvnitř zákonodárných sborů a soudnictví. V první řadě je podle Bermeo velmi riskantní zpochybňovat zákony vytvořené demokraticky zvolenými výkonnými a zákonodárnými sbory, obzvlášť pokud je zpochybňují aktéři mimo státní strukturu, což by nevyhnutelně znamenalo útok na suverenitu. Za druhé je poměrně obtížné prokázat, že institucionální změny mají nekalý záměr. Změny v zákonech upravujících volby, komunikaci nebo dokonce asociace se běžně vyskytují v upevněných demokraciích a samy o sobě nejsou antidemokratické. Stejně tak za třetí, ne veškeré cíle institucionálních změn týkajících se demokratické eroze, jsou samy o sobě jednoznačně demokratické. Obrana institucí, které chrání zkorumpované politiky, mediální magnáty nebo spolky páchající nenávist, může,

ale nemusí rozvíjet demokracii v dlouhodobém období, ale zajisté oslabí důvěryhodnost jejích obránců v období krátkodobém. Nejednoznačnost je podle Bermeo nejobtížnější, když formy demokratické eroze získá širokou podporu veřejnosti, což se často stává. Jak se již ukázalo například v Thajsku, obrovské množství občanů může podpořit nezákonné odstranění voleného úředníka. Aktéři, kteří se snaží erozi zabránit, tedy musí počítat nejen s odporem jejích inženýrů ale i jejich mobilizovaných příznivců. Umlčení nebo prosté ignorování takové části veřejnosti může podle Bermeo naopak ještě podkopat kvalitu demokracie. Při snaze vymyslet užitečné reakce na demokratickou erozi je třeba zvážit, co motivuje zúčastněné občany. Zkušenosti jednotlivých zemí vyžadují individuální, historicky založenou reakci (Bermeo 2016: 15–16).

Výzvy, na které Bermeo odkazuje, jsou problematické, avšak nikoliv nepřekonatelné. Kombinace a různé typy forem demokratické eroze, které se vyskytují v dnešní době, jsou podle autorky vhodnější než v minulosti. V případě postupných a nejednoznačných změn může jedna instituce nebo jejich soubor korigovat ty, které jsou v rozpadu. Co se týče voleb, pokud k volební soutěži nějakým způsobem dochází, je možné získat skrze ni moc zpět. Za předpokladu, že je do eroze zapojena veřejnost, vždy je určitý prostor ke kontra mobilizaci. Možnosti, jak zvrátit erozi, než dojde ke změně demokratického režimu, jsou podle Bermeo reálné a je třeba potřeba přemýšlet nad nimi systematicky (Bermeo 2016: 17–18).

Ačkoliv Nancy Bermeo ve své práci *On Democratic Backsliding* vysvětlila koncept povyšování výkonné moci, chybí v její práci užší pojetí tohoto pojmu a co to v praxi znamená. Zejména je důležité vymezit, jakým způsobem k tomuto procesu v reálném světě dochází a odlišit od sebe různé typy povyšování, případně podle toho, skrze jaké instituce k němu zpravidla dochází. Bermeo se ve své práci zabývá demokratickou erozí obecně a více podrobněji povyšování výkonné moci nerozebírá, což je dle mého názoru poměrně nešťastné, vzhledem k tomu, že je to v současné době zřejmě nejčastější způsob, kvůli němuž země demokraticky erodují. Uvedla několik reálných případů, v jakých zemích došlo k povyšování, ovšem chybí konceptuální pojetí jednotlivých způsobů, jak k němu dochází. Její práci, co se týče především mechanismů povyšování výkonné moci, částečně doplňuje Tarunabh Khaitan, který ve své práci *Executive aggrandizement in established democracies: A crisis of liberal democratic constitutionalism*, díky Bermeo i jiným teoretikům, popsal, jaké mechanismy povyšování výkonné moci využívá, a co jednotlivé

mechanismy znamenají v politické praxi. Mimo jiné Khaitan uvádí i omezenou sílu judikatury v otázkách obrany demokracie před povyšováním výkonné moci, a vyzývá, aby byla věnována větší pozornost úloze politických stran, institucí čtvrté úrovně, volebních systémů a globálních institucí. Důležitost mechanismů použitých v tomto procesu je nepopíratelná a je třeba se na ně podívat podrobněji k jeho plnému pochopení.

Důležitým bodem, který Bermeo ve svém článku lehce přehlíží, je velmi důležitá role médií a komunikačních prostředků při formování výkonné moci. Bermeo se soustředí na interakce mezi exekutivou a jinými aktéry, jako například občany a jinými mocenskými větvemi, a příliš nevěnuje pozornost médiím, jakým způsobem mohou být významně použita k utváření veřejného mínění a ovlivňování dalších aktérů. Taková myšlenka je třeba zmínit, protože média a komunikační kanály mohou hrát klíčovou roli pro vnímání výkonné moci veřejností a mohou být díky tomu použity pro povyšování výkonné moci.

Následně, co by mohlo hrát roli, je dopad globalizace na výkonnou moc. Bermeo zkoumá, jakými způsoby mohou hospodářské krize vést ke zhroucení autoritářských režimů a následné demokratizaci. Ovšem nezkoumá tuto problematiku z opačného pohledu, kde globalizace může mít vliv na výkonnou moc, a to jak z pohledu ekonomických zdrojů, které má výkonná moc k dispozici, tak z hlediska zahraniční politiky.

Dalším, avšak opominutým bodem, který Bermeo jen lehce spojuje s povyšováním výkonné moci, je role politické kultury v zemi, ve které k procesu dochází. V její práci zmiňuje, jak je utvářena exekutiva ve spojitosti s jinými politickými institucemi a že na důležitost kultury je třeba nezapomínat. Ta může mít významný dopad z hlediska postojů a přesvědčení veřejnosti a norem a hodnot, které utvářejí politické aktivity.

V neposlední řadě, ačkoliv je to detail, autorka se zaměřuje na povyšování výkonné moci v kontextu demokratické eroze, přičemž k povyšování může docházet i v autokratických režimech. Právě povyšování výkonné moci není limitováno na demokratické režimy, ale i autokratičtí lídři mají tendence centralizovat moc a kontrolu nad státem.

Ve světě je demokracie ohrožena v různých regionech. Podle A. Croissanta je například asijský region mnohem více demokratický než před několika desítkami let.

Ovšem někdejší data ukazují, že oblast vykazuje i známky autokratizační vlny, která způsobuje regionální úpadek demokracie. V některých státech se demokracie konsoliduje, ovšem jsou i země, jako Bangladéš, Filipíny, Thajsko, aj., kde dochází k demokratické erozi. Jedním z důvodů je Čína, která se stala hlavním zdrojem ideologické a materiální pomoci pro autokratické režimy jako právě Thajsko či Filipíny. To vytváří známky regionální demokratické regrese, a naopak autokratického zpevnování (Croissant & Haynes 2021: 6–7).

V Evropě, konkrétně v Maďarsku, zasáhli Orbán a Fidesz do systému brzd a protiváh díky strategii „*kolonizace*“, pomocí které ovládli Ústavní soud. S vysokou nadpoloviční většinou Fidesz v parlamentu, implementoval sérii legálních reforem k vytvoření nového systému nominace ústavních soudců, zvýšil jejich počet z 11 na 15 a snížil jejich důchodový věk. Vzhledem k věku tehdejších soudců to Fidesz umožnilo jmenovat 7 nových a tím získat většinu na půdě soudnictví během několika měsíců. Proces „*kolonizace*“ spočíval na dva kroky, nejdříve vytvořit volná soudnická místa a poté umožnit exekutivním spojencům je vyplnit podle svých preferencí, aby Orbán a Fidesz „obsadili“ Ústavní soud. To mimo jiné umožňuje exekutivě upevnit moc nad státní službou, která je důležitá, ale často přehlížená kontrolní složka exekutivní moci (Freeman: 41).

V Latinské Americe dochází k demokratické erozi především z režimních důvodů, kde se vyskytuje exekutivní hegemonie. Přílišná akumulace moci v rukou držitele úřadu se zdá být přetrvávající hrozbou demokratické stability v tomto regionu. Trend silných osobností je v Latinské Americe běžným jevem a prezidentská hegemonie se stává nebezpečnou především proto, že jako výkonná moc má schopnost kontrolovat rozhodnutí zákonodárné a soudní moci. Primárně hraje v takovýchto případech roli prezidentský režim, který je vůči zneužití exekutivní moci náchylný (Pérez-Liñán, Schmidt, Vairo 2019: 606–609). Několik zemí v tomto regionu se potýká s tímto problémem, konkrétně v této práci se zohledňuje případ Nikaragui, ale velmi známým příkladem je i Venezuela, kterou ovládá prezident Maduro, nebo Mexiko, ve kterém k výraznější erozi dochází až od roku 2018 po tamních volbách (Ríos-Figueiroa 2023), přestože k poklesu demokratického indexu zde docházelo již dříve.

Levitsky a Ziblatt zpracovali knihu „How Democracies Die“, ve které popisují situaci demokracie ve světě. Podle nich a jiných odborníků se zvětšuje dojem, že demokracie eroduje a dochází k tomu po celém světě. Venezuela, Thajsko, Turecko, Maďarsko či Polsko, ve všech těchto zemích a v mnoha dalších, dochází k demokratickému úpadku. Tato situace přesvědčuje i jednoho z největších odborníků studií demokracie, Larryho Diamonda, že jsme vstoupili do doby demokratické recese (Levitsky, Ziblatt 2018: 110).

2. Demokratická eroze

Zřejmě nejvíce koncepčně zaměřené literatury na demokratickou erozi neboli demokratickou regresi/úpadek se zabývá technikami a strategií politických aktérů a jak zaútočit na demokracii jako takovou. Do těchto technik a strategií patří například státní převrat, povyšování výkonné moci a strategická manipulace voleb, ovšem nejen toto jsou způsoby podryvání demokratických hodnot. Dalším z koncepčních rysů regrese, který je poměrně často zdůrazňován, je, že k ní dochází skrze přerušovanou sérii postupných akcí, nikoliv skrze jednorázový převrat. Jinými slovy, jde o dlouhodobější proces, ne jednorázovou akci (Wolkenstein 2022: 1–2). Termín demokratická eroze je často používaný fenomén zřídka kdy podrobně analyzovaný. Zejména proto o něm víme relativně málo.

Nicméně součástí tohoto problému je i mimořádná šíře tohoto termínu, který je jen velmi obecný. Ve své nejzákladnější podobě jde především o oslabení nebo odstranění jakékoliv z politických institucí, které udržují demokratické hodnoty a systém, buďto státem (Bermeo 2016: 5) nebo eventuelně samostatným politickým aktérem. Vzhledem k rozmanitosti aktérů, kteří mohou být v roli iniciátora demokratické eroze, od panovníků přes prezidenty, až po vojáky, je tento termín třeba okamžitě specifikovat, aby měl praktický význam a využití. Způsoby, jakými dochází k demokratické erozi se proměňovaly během let, přičemž nyní ironicky čelíme formám demokratického ohrožení, které jsou legitimovány skrze instituce, které podporovatelé demokracie upřednostňují. Když nahlédneme do historie, nyní jsou techniky a strategie odlišné. Klasické státní převraty jsou převyšovány tzv. slibujícími převraty, které sesazují volenou vládu pod záminkou obrany demokratických hodnot a dávají veřejný příslib uspořádat volby a obnovit demokracii, jakmile to bude možné; dramatické exekutivní převraty jsou nahrazeny procesem povyšování výkonné moci a v neposlední řadě jsou tehdejší plnohodnotné volební podvody, které charakterizovaly volební procesy v rozvojových demokraciích, nahrazeny dlouhodobým strategickým obtěžováním a manipulací (Bermeo 2016: 5–6). Otázkou je, kam může demokratická eroze vést. Odpovědi se mohou lišit právě na způsobu, jakým je demokracie, jako taková, ohrožována. Demokratické režimy mohou vést k méně demokratickým či rovnou k nedemokratickým, případně autoritářským. Právě, kam eroze vede, je poměrně značně analyzováno, ale přesný moment, kdy demokratický režim přestává být demokratickým, je zřídka kdy diskutováno (Wolkenstein 2022: 2).

Pomocí postupných změn v omezenějším souboru institucí je méně pravděpodobná úplná změna režimu z demokratického na autoritářský, ale pravděpodobně povede k režimům nejednoznačně demokratickým či hybridním. Demokratická eroze tedy může představovat její zhroucení nebo vážné oslabení stávajících demokratických institucí pro nedefinované cíle. Když eroze vede právě k situacím, které jsou nejisté a špatně definovatelné, je přijetí opatření na obranu demokracie obzvláště obtížné (Bermeo 2016: 6). Nicméně v této práci se chci zaměřit na jednu konkrétní techniku/strategii, která způsobuje demokratickou erozi a sice na povyšování výkonné moci, kterou definovala zejména Nancy Bermeo ve své práci *On Democratic Backsliding*.

2.1. Povyšování výkonné moci

Nejprve je nutné si tento specifický pojem definovat, jelikož na základě této definice se bude odvíjet převážná část této diplomové práce. Podle Nancy Bermeo je povyšování výkonné moci kontrastní vůči všem formám převratu. A to zejména proto, že se odehrává bez nahrazení exekutivy a výrazně pomalejším tempem. K této běžné formě demokratické eroze dochází, když zvolená výkonná moc postupně oslabuje systém brzd a protiváh a provádí řadu institucionálních změn, které omezují sílu zbylých institucí (legislativy a judikatury) zpochybňovat exekutivní rozhodnutí. Důležitým aspektem je, že oslabování institucí, které by mohly napadnout výkonnou moc, se provádí zejména legální cestou, často pomocí nově zvolených ústavních shromáždění nebo referend. Stávající soudy nebo zákonodárské instituce mohou být využity v případě, kdy představitelé výkonné moci získají většinovou kontrolu nad těmito orgány.

Velmi důležitým definičním rysem je, že institucionální změna, ke které dochází, je buď předložena k hlasování, nebo právně nařízena demokraticky zvoleným činitelem, tedy změna může být koncipována jako výsledek legitimního demokratického mandátu (Bermeo 2016: 10–11). Demokratická „krize“ v podobě povyšování výkonné moci není přirozený proces, nýbrž strategický design zainteresovaných aktérů, jimiž bývá většinou vedení dominantní vládnoucí strany, které se, pokud není totožné, překrývá s vedením exekutivní moci. Současná vlna demokratické dekonsolidace, jak ji pozorujeme ve světě, se zdá být odlišná od demokratického úpadku ve 20. století. Útoky na liberálně demokratický konstitucionalismus byly ve 20. století měly tendenci

být útoky zcela frontálními bez zdlouhavého procesu. Autokratičtí vůdci používali ústavní tzv. „fikové listy“ (metafora pro trik, který má zakrýt skryté úmysly) jako např. vyhlášení výjimečného stavu k suspendování liberálních a demokratických práv, vojenští lídři se odvolávali na doktrínu nutnosti sesadit demokratickou vládu a pozastavit platnost ústavy. K takovým formám oslabení či přímo zrušení demokratického režimu stále dochází, ale na méně frekventované bázi (Khaitan 2019: 8–9). Nicméně, dle mého názoru, je obzvláště důležité zabývat se povyšováním výkonné moci více do hloubky, nežli tento demokracii ohrožující proces „pouze“ pojmenovat.

2.1.1. Fúze strany a státu

Mechanismus fúze strany a státu byl vyvolán politickými aktéry/vůdci, kteří byli do své funkce zvoleni prostřednictvím demokratických tedy svobodných a spravedlivých voleb nebo alespoň v první fázi jejich vstupu do funkce. Dá se říci, že pozitivní je, kdy jsme se ve světě stali svědky úpadku násilnických převratů ze strany armády i politické exekutivy. Významné je, že zřejmě díky demokratickým normám se vysoce postavení armádní důstojníci v problémových zemích obvykle drželi v kasárnách. Mimo jiné, tam kde k převratům došlo, měly tendenci být tzv. slibujícími převraty.

To znamená, že tento případ demokratické krize byl vyvolaný demokratickými činiteli. Důležitým aspektem je také to, že tito činitelé oslabili demokracii pomocí politické strany, která by ji měla naopak konceptuálně posilovat. Silní lídři se snažili zrušit odlišení státu a politické strany tím, že veškeré státní instituce zaplnili stranickým kádrem (Khaitan 2019: 9).

2.1.2. Inkrementalistické útoky na demokracii

V druhém případě, inkrementalismu, autokratičtí lídři necítili potřebu uplatňovat mimořádné nouzové pravomoci, které většina ústav v demokratických zemích ukládá výkonné moci. Krize exekutivní odpovědnosti bylo dosaženo dle pravidel, jimiž se řídí normální politické okolnosti. Ve skutečnosti, alespoň v počáteční fázi, povyšování výkonné moci bylo podporováno spoléháním se na ústavní změny dosaženy pomocí neformálních, přírůstkových, legislativních nebo

konvenčních prostředků, spíše než prostřednictvím komplexních a formálních ústavních reforem. Klíčovým mechanismem upevnění výkonné/stranické moci v tomto případě je tzv. „*constitutional hardball*“, neboli když političtí aktéři napínají pomyslné „hranice“ politických konvencí nebo jim zcela vzdorují. Konvencemi se myslí takové, které byly dříve považovány za nepsaná pravidla fair-play v politice, ale nebyly jasné ze zákona. Takové spoléhání se na přírůstkové a neformální změny dělá povyšování výkonné moci vhodnou nálepkou pro charakterizování tohoto fenoménu.

Velké změny ústavy obvykle následovaly až po systémovém zničení mechanismů odpovědnosti, především proto, aby jejich zničení bylo trvalé. Příklad takového přístupu k povyšování výkonné moci byl uplatněn v Turecku, kdy se Erdoganova AKP spoléhala na postupné útoky na ústavu po dobu pěti let, než přišlo první referendum o ústavní změně v roce 2007. Obecně platí, že přírůstkové, informální, legální či legitimní změny mají nižší transakční náklady a měly by být preferovány vládnoucí stranou. Alternativa je možná tehdy, pokud by se expresivní význačnost polarizující formální změny mohla promítnout do větší politické podpory nebo pokud je stranická moc již tak obrovská, že se nestará o transakční náklady celkové reformy. V takovém případě se může vládnoucí strana zaměřit na plný útok na ústavu. Této skutečnosti jsme byli svědky v Maďarsku, kde Fidesz vyhrála volby v roce 2010 a zavedla novou ústavu již o rok později v 2011 a od té doby dodržuje tento pro ni přijatelnější právní řád.

Takovéto použití inkrementalistických technik může být užitečné pro pochopení kontroverzních případů, jako se staly v Izraeli, Indii, Jižní Africe a Spojených státech. Vypadá to, že jurisdikce těchto zemí byly svědky významných postupných útoků na mechanismy, které zajišťují výkonnou odpovědnost. Nicméně, díky tomu, že inkrementalismus prochází určitými stupni, je těžké říci, kdy byla překročena jakási pomyslná „demokratická hranice“. Za předpokladu, že zpočátku inkrementalistické útoky usnadňují budoucí plný útok na ústavu, měli by mít demokratičtí aktéři ve zmíněných zemích velké obavy. Zejména by si měli poznamenat, že inkrementalismus pouze implikuje pohyb směrem k danému cíli skrze malé kroky. Například v Polsku se ukázalo, že několik inkrementalistických kroků může dosáhnout požadovaných výsledků během

jednoho administrativního politického období. Boj za ochranu ústavy a demokracie je v případě použití tohoto mechanismu ztracen, když instituce pověřené ochranou demokracie nadále buď strategicky čekají na jednorázový útok na ústavu, kterému je třeba čelit, nebo se vyhýbají konfliktu, aby nepůsobily příliš stranicky (Khaitan 2019: 9–10). Inkrementalismus je díky tomu podle mého názoru velmi efektivní způsob, jak postupně, což může působit nenápadně, napadat ústavu s cílem oslabit demokracii.

2.1.3. Demokratická rétorika

V tomto typu se demokratičtí autokraté snažili legitimizovat svůj útok na mechanismy exekutivní odpovědnosti tím, že napadali své institucionální vymahače jako elitářské, zkorumpované, neúčinné i antidemokratické členy establishmentu. Neoblíbené etnokulturní menšiny a imigranti byli často přizváni k mobilizaci skutečných lidí. Takováto forma obsazování je považována za rys pravicového populismu. Na oko političtí aktéři předstírají být demokraty, zatímco podkopávají samotné demokratické instituce. Podobně neutočí přímo na demokracii, ale na jiné hodnoty, ačkoliv jejich činy jsou nedemokratické. Tato strategie spoléhání se na odsuzování jiných za nedemokratičnost je poměrně nízkonákladová. V případě, že obě strany tvrdí, že brání demokracii, oběti se stává morální jasnost.

Následný normativní zmatek ztěžuje rozpoznání nekalých akcí, což velmi ztěžuje demokratickou mobilizaci k obraně exekutivní odpovědnosti, aby zůstala přítomna (Kahitan 2019: 10–11).

2.1.4. Systémové mikroútoky

Klíčovým rysem posledního mechanismu je tzv. systemicita. Cílem aktérů je oslabení demokracie zevnitř spíše než její přímé okamžité nahrazení jiným režimem. Snahou není pohrávat si s několika aspekty mechanismů exekutivní odpovědnosti, postupné útoky jsou zpravidla systémové, spouštěné současně na více „frontách“. Povyšování výkonné moci je tedy zaměřené na systémové oslabení demokracie, zajištěním mechanismů odpovědnosti vládnoucí stranou/politickým lídrem při zachování naprostého minima typického pro volební demokracii, která je

pro nutná k legitimizaci jejich režimu (Khaitan 2019: 11). Ovšem je velmi tenká hranice mezi takovouto formou demokracie a plnohodnotným autoritářským režimem a může být kdykoliv překlenuta. Při systémovém používání mikro-útoků je pro justici obzvláště náročné působit jako kontrola tohoto typu povyšování výkonné moci. Soudnictví je velmi dobré v kontrole ojedinělých a viditelných činů, naopak méně účinné při předcházení systémových výzev složených z takovýchto malých útoků, které působí nijak škodlivě, když jsou přezkoumávány jednotlivě. Velkou hrozbou je jejich nahromadění. Tyto rysy ukazují, že je demokracie „zabíjena“ malými kroky, postupně, aby to bylo nenápadné, ale systémově. Tyto devastující útoky způsobují sami demokraté, kteří ospravedlňují své činy ve jménu demokracie. Sílu demokracie v tomto případě znázorňuje všeobecné přijetí demokratické normy, a hlavně protože díky této normě je velmi nákladné ji viditelně porušovat, a zároveň je demokracie dostatečně silná na to, aby sama sebe dokázala zničit. Na druhou stranu je díky tomuto mechanismu i slabá, protože odhaluje křehkost a zranitelnost demokratických institucí, které lze tak snadno oslabit či získat pro sebe. Pro pochopení je důležité nahlížet na krizi výkonné odpovědnosti jako na požadavek současné politické exekutivy být jediným úložištěm demokracie s vyloučením či podřízeností budoucích exekutiv a dalších státních institucí – ať už volených, vybraných nebo jmenovaných.

Nárok „vítěz bere vše“ na demokratický mandát, a tedy demokratickou legitimitu, je zásadní pro jejich schopnost podkopat demokracii pomocí rétoriky ji samotné. Politická exekutiva si činí takový nárok na demokratickou legitimitu nejen na úkor jiných institucí, ale také na úkor budoucích exekutiv, u nichž je nepravděpodobné nabytí moci kvůli zakořenění současné exekutivy. Dopad na následující fungování demokracie v průběhu času může být sebevražedný.

Vývin současné krize exekutivní odpovědnosti je nejasný, zejména se ukáže schopnost a ochota budoucích vůdců zvrátit vlnu demokratické eroze, kterou způsobují autoritativní aktéři. Ovšem pokud je napadena volební demokracie pravděpodobně se nástupcem stane aktérova vlastní politická strana a ideologické přesvědčení, v takovém případě je třeba počítat s určitou kontinuitou, která bude následovat. Kromě toho je poměrně obtížné odstranit úpadek oddělení strany a státu, protože strana si zajišťuje vlastní zájem na status quo, který se bude snažit

zachovat. Také autoritativní vůdci vytvářejí precedens pro budoucí lídry všech stran. V takových případech je pravdou, že demokratické instituce se poměrně rychle likvidují, ale jejich obnova trvá mnohem déle (Khaitan 2019: 11–12).

Ačkoliv Khaitan poměrně podrobně popisuje mechanismy, které jsou použity v procesu povyšování výkonné moci, stále v jeho práci chybí konceptuální dělení, jak od sebe různé typy povyšování rozlišit. Považuji osobně za důležité, skrže jaké politické instituce k povyšování dochází, zda exekutivní činitel atakuje judikaturu, legislativu či obě instituce najednou, případně jiné politické subjekty, přes které je možné oslabit exekutivní odpovědnost.

3. Metodika

Metodicky využívá tato diplomová práce především principy případové studie. Sledovanou závislou proměnnou je úpadek demokratického indexu. Za demokratickou erozí může stát mnoho faktorů, primárním zkoumaným důvodem eroze je v této práci povyšování výkonné moci. V této práci se budu věnovat tomuto fenoménu a jeho vlivu na zbylé složky moci, tj. legislativa a judikatura a jiné politické instituce. Cílem výzkumu je zejména odhalit, jakým způsobem funguje povyšování výkonné moci, a do jakých institucí nejčastěji či zpravidla zasahuje. Případně může výzkum přiblížit i podobnosti mezi vybranými případovými studii, které jsou od sebe jinak naprosto odlišné. Tato práce využívá komparativní vícepřípadovou studii, kde zkoumanými subjekty jsou Maďarsko, Nikaragua, Mali, Turecko, Arménie a Thajsko.

3.1. Zdůvodnění výběru případových studií

Tato práce je tedy komparativní vícepřípadovou studii, ve které je zkoumáno šest zemí z šesti různých regionů. Jedná se o kvalitativní metodu výzkumu, konkrétně vícepřípadovou studii postavenou na principu nejodlišnějších případů (*most different case design*). V tomto typu případové studie mají sledované subjekty stejný výsledek u závislé proměnné, tj. propad demokratického indexu podle Bertelsmanna, ve sledovaném období. Jinak jsou od sebe naprosto odlišné v aspektech, které nás v této komparaci nezajímají, ale jsou si podobné v tom, co je předmětem výzkumu, tj. výskyt povyšování výkonné moci, jakožto důvodu demokratické eroze (Kosař, Petrov 2016).

Výběr případových studií jsem zvolil skrze Bertelsmannův transformační index (BTI), který zprostředkovává transformační atlas, ve kterém lze vyčíst demokratický propad za danou časovou periodu. Bylo vybráno šest případových studií z následujících regionů: Východní Evropa, Latinská Amerika/Karibik, Západní a Střední Afrika, Střední východ/Severní Afrika, Post-sovětská Eurasie, Asie a Oceánie. Z následujících regionů bylo pomocí atlasu BTI vybráno šest zemí, které ve zkoumaném období, tj. desetiletá perioda od ekonomické krize 2008 do roku 2018, kdy svět zatím nebyl ovlivněn pandemií COVID-19, zaznamenaly největší demokratický propad, tedy rozdíl. Těmito zeměmi jsou podle poklesu demokratického indexu: Maďarsko, Nikaragua, Thajsko, Turecko, Mali a Arménie.

Tabulka 1: Rozdíly zemí v hodnotách demokratického indexu podle BTI (2008-2018).

Případové studie	2008		2018	Pokles indexu
<i>Maďarsko</i>	9,35	→	7,15	-2,20
<i>Nikaragua</i>	6,65	→	4,92	-1,73
<i>Thajsko</i>	4,92	→	3,25	-1,67
<i>Turecko</i>	7,05	→	5,55	-1,50
<i>Mali</i>	7,25	→	5,95	-1,30
<i>Arménie</i>	6,00	→	5,12	-0,88

Zdroj: vlastní zpracování, statistické údaje – <https://atlas.bti-project.org/>

Mimo fakt, že byly tyto země vybrány pomocí BTI, jsou také zeměmi, ve kterých dochází k demokratické erozi za především pomocí povyšování výkonné moci, což je jedním z předních teoretických aspektů této práce a tato podobnost mezi zeměmi by neměla být opomenuta.

3.2. Základní charakteristiky vybraných případů

V Maďarsku ke snižování kvality demokracie začalo docházet po volbách, ve kterých zvítězil Viktor Orbán. Přestože ve volbách zvítězil se ziskem lehce nad 50 %, rozkol mezi zbylými stranami Orbánovi a jeho straně umožnil získat moc nad parlamentem (Chen 2020). Po těchto volbách se potvrdilo, že demokracie v Maďarsku

začala erodovat. Organizace, které se zaměřují na měření demokratických hodnot a demokracie samotné v určitých zemích, konkrétně FH (*Freedom House*) a EIU (*Economist Intelligence Unit*), vykalkulovaly míru demokratické regrese na hodnotu volební autokracie a kompetitivního autoritářství, ovšem samotný Orbán tvrdí, že jde spíše o méně negativní návrat k neliberální demokracii (Knight 2021). Nicméně, výskyt povyšování výkonné moci se ukázal, když Orbán pomalu odstraňoval kontroly, které by omezovaly jeho vládu a uděloval čím dál tím více moci své parlamentní většině v podobě strany Fidesz, kterou spravuje. Dalším velmi důležitým bodem, který případ Maďarska klasifikuje jako povyšování, a tedy dělá z něj relevantní případovou studii pro tuto práci, je, že došlo k pozměnění ústavy pomocí několika po sobě jdoucích kroků, které měly za cíl narušit demokracii (Chen 2020).

Nikaragua je další zemí, která byla vybrána do této případové studie. Začala demokraticky erodovat zejména v roce 2007, kdy bývalý prezident Daniel Ortega znovu zvítězil ve volbách po více než dvaceti letech a stal se tedy staronovým prezidentem. Nikaragua se minimálně tváří demokraticky, protože ve skutečnosti pořádá prezidentské volby každých pět let a tedy tím splňuje snad tu nejvolnější možnou definici demokracie. Avšak reálná šance na obměnu vládních úředníků je více méně nemožná (Smith 2020). První známka povyšování se objevila v roce 2008, když bylo nezávislým volebním pozorovatelům zakázáno nahlížet na komunální volby. Před prezidentskými volbami v roce 2011 se Ortega rozhodl zrušit ústavní zákaz na po sobě jdoucí funkční období, ačkoliv zákonodárny sbor s jeho rozhodnutím nesouhlasil. V těchto volbách zvítězil a jeho strana FSLN (*Sandinista National Liberation Front*) převzala kontrolu nad zákonodárným sborem (Duane-Mcglashan 2017). Evidentní klasifikace demokratické eroze, skrze povyšování výkonné moci dělá z Nikaragui více než vhodnou případovou studii pro tuto práci.

Thajsko je další zemí, která značně demokraticky erodovala ve zkoumaném období. Počátek propadu mezi roky 2008 a 2018 vznikl již o pár let dříve, kdy se velmi výrazně Thajsko propadlo v BTI. Konkrétně demokratický index byl v roce 2006 korespondující se statusem defektní demokracie (6,85 bodů z 10) a již o dva roky později se Thajsko propadlo na 4,92 bodů, se kterými se dostalo podle BTI na úroveň umírněné autokracie (Bertelsmann Transformation Index 2022). Demokratický propad byl pravděpodobně způsoben jednáním thajského premiéra. V letech 2001 až 2006

Thaksin Shinawatra postupně oslabil kontroly výkonné moci a marginalizoval opozici, která nebyla dostatečně silná jeho jednání zpochybnit (Croissant & Haynes 2021: 9). Následná vláda, konkrétně vojenská junta v čele s Prayutem Chan-ocha, podkopávala demokracii nadále od roku 2014 (Sivakumar 2022).

Turecko a jeho prezident Erdogan patří k typickým případům povyšování výkonné moci, když společně se svou stranou AKP několik let postupně odstraňoval exekutivní odpovědnost a navyšoval její moc. V raném období jeho vládnutí byl přijat rekordní počet zákonů, které znamenaly demokratickou erozi a propad indexu Turecka během Erdoganovy vlády (Bermeo 2016: 11).

V Mali prezident na přelomu tisíciletí oslabil politickou opozici, což oslabilo i samotnou demokracii. Veřejně vypadala politická situace relativně demokraticky, ačkoliv kvůli slabosti opozice mohl prezident svobodně vykonávat silnou exekutivní moc při zachování fasády veřejné debaty. Demokratické slabé stránky se znovu objevily v roce 2012 z důvodu obav o volební podvod ze strany prezidenta, který si jeho pomocí měl navýšit dosavadní moc. Následně došlo k zatčení prezidenta a vojenskému převratu později téhož roku (Price 2022).

Poslední vybranou zemí je Arménie, kde prezident Serzh Sargsyan po dvou volebních obdobích prosadil ústavní změnu. Změna znamenala arménskou transformaci na semi-prezidentský režim, ve kterém by získal úlohu premiéra. Tento pozměňovací návrh prošel v roce 2015 skrze referendum, které se potýkalo s „vážnými nesrovnalostmi“ a zřejmě se spekulovalo o jeho věrohodnosti. Vliv Sargsyana na arménskou demokracii a zejména její ohrožování je patrnou součástí jeho volebního období (Arabian 2022).

3.3. Operacionalizace

V každé případové studii bude analýza rozdělena na tři složky moci (tj. výkonná, zákonodárná, soudní). ve zkoumaném období. K povyšování výkonné moci, které je stěžejním zkoumaným procesem v této práci, dochází právě v jednotlivých mocenských složkách a uvnitř jejich institucí vychyluje systém brzd a protivah. Ve vybraných případech se právě na podobné odchylky zaměřím a pomocí operacionalizace, kterou shrnuji v tabulce níže, jej ve zkoumaném období vyhledám.

Tabulka 2: Operacionalizace vychýlení od demokracie v rámci mocenských složek.

Složky moci	Parlamentní režim	Prezidentský režim
	Vychýlení od demokracie směrem:	
	k vládě – formy	k prezidentovi – formy
<i>Výkonná</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kontrola prezidenta ▪ odstraňování mechanismů horizontální odpovědnosti ▪ cenzura a ovlivňování médií ▪ jmenování výkonných činitelů dle politických preferencí ▪ strategická manipulace voleb 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ odstraňování mechanismů horizontální odpovědnosti ▪ jmenování klíčových státních úředníků dle politických preferencí ▪ zneužití bezpečnostních složek ▪ cenzura a ovlivňování médií ▪ strategická manipulace voleb
<i>Zákonodárna</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ovlivnění korektního legislativního procesu (právní úpravy/ústavní změny ohrožující demokracii) ▪ zisk kontroly nad legislativním orgánem skrze většinu ▪ ovlivnění jednání parlamentu k plnění politických cílů 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ narušování legislativního procesu ▪ odstranění limitace na znovuzvolení skrze většinu ▪ zisk kontroly nad legislativním orgánem skrze většinu
<i>Soudní</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jmenování stranických příslušníků do pozic soudců (vč. ústavních soudců) ▪ právní úpravy omezující soudní kompetence ▪ předčasné odvolávání stávajících soudců ▪ politizace justice ▪ narušení nezávislosti a nestrannosti 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jmenování soudců dle politických preferencí ▪ ovlivňování personálního složení soudů ▪ zásah do soudního procesu/soudních rozhodnutích (amnestie/udělování milosti) ▪ politizace justice ▪ narušení nezávislosti a nestrannosti

Zdroj: vlastní zpracování.

4. Případové studie

V následující kapitole budou jednotlivě rozebrány případové studie. Konkrétně se zaměřím na složky moci a jejich stav ve zkoumaném období, případně k čemu v jednotlivých složkách dochází, jelikož se v zemích projevuje demokratická eroze. Hlavním aspektem, na který se zaměřím, bude především proces povyšování výkonné moci, jakým způsobem se projevuje, do jakých institucí zasahuje aj. Následovat bude shrnutí poznatků u případových studií, které bude sloužit k pozdější komparaci mezi jednotlivými případy.

4.1. Maďarsko

V 90. letech a na přelomu tisíciletí bylo Maďarsko považováno za modelový případ třetí demokratizační vlny v Evropě, ale od roku 2011 se stalo naopak průkopníkem demokratické eroze v regionu (Huber, Pisciotta 2022: 2–8). Je nutné zdůraznit, že demokracie začala erodovat právě poté, když ústřední postava maďarské politiky Viktor Orbán zvítězil ve volbách v roce 2010. Jednokomorová legislativa pomohla urychlit odstranění demokratických záruk, začala schvalovat pro-Fidesz politiky, včetně Základního zákona z r. 2012. V tomto procesu docházelo k minimálním až naprosto nulovým komunikacím s opozicí nebo veřejností (Knight 2021). Zásadními byly zejména právní reformy týkající se judikatury a především nominací jednotlivých soudců (Freeman 2020: 41). Je třeba si jednotlivé složky moci rozebrat zvlášť a dopodrobna analyzovat vnitřní vývoj.

Výkonnou moc v Maďarsku představuje prezident, hlava státu, spolu s premiérem a jeho kabinetem, kteří vedou politiku v zemi. V současné době je prezidentkou Katalin Novák a premiérem Viktor Orbán. Jednotliví ministři, kteří tvoří kabinet, jsou navrženi premiérem a jmenováni prezidentem, resp. prezidentkou. Prezidentka byla do své funkce zvolena dolní komorou pomocí nepřímé volby, ve které musí k získání mandátu získat 2/3 hlasů v prvním kole nebo poté prostou většinu v kole druhém. Zákonodárnou moc v Maďarsku tvoří jednokomorový parlament, tedy Národní shromáždění (Országgyűlés) se svými 199 křesly (Central Intelligence Agency 2023a). Začneme Maďarskou exekutivou a jejím vývojem ve zkoumaném období.

4.1.1. Výkonná moc

Jak jsem již zmínil, zaznamenaná demokratická eroze v maďarské politice se projevuje v roce 2011 po zavedení nové ústavy. Prvními ovlivněnými složkami moci se stala exekutiva a legislativa, kterou začal ovládat Viktor Orbán coby premiér a jeho politická strana Fidesz. Experty je jím přisuzována odpovědnost za postupnou a systematickou institucionální změnu, která dovedla Maďarsko pod demokratickou hranici (Huber, Pisciotta 2022: 7–8).

K moci se dostala Fidesz po vyhraných volbách v roce 2010, kdy získali 68 % hlasů spolu se svým koaličním partnerem (Kornai 2015: 34–35). Prezident hraje v maďarském případě relativně malou roli vzhledem k nátuře jeho volby. Volba je uskutečněna zákonodárným sborem, který většinově ovládá Orbánovo Fidesz, to znamená, že v praxi je na post prezidenta dosazen jedinec, který pochopitelně sympatizuje se současným premiérem. Prezident má mimo ceremoniální pravomoci také právo vetovat zákony, předávat právní případy Ústavnímu soudu k přezkoumání a jmenovat do politických pozic. V roce 2010 jmenovalo Národní shromáždění bývalého místopředsedu Fidesz Pála Schmitta, který byl v roce 2012 nahrazen spoluzakladatelem Fidesz Jánosem Áderem. Áder i Schmitt schvalovali zákony, které byly výhodné pro Fidesz a jmenovali své stranické loajalisty do různých vládních institucí. V těchto volebních obdobích sloužilo prezidentství spíše jako zprostředkovatel než kontrola vlády a premiéra Orbána (Knight 2021).

Mimo pozici prezidenta Fidesz dosadila své příznivce do jiných funkcí jako například šéfa státního kontrolního úřadu, vrchního státního zástupce a předsedy rady pro dohled nad hromadnými médii. Vláda ve stejném čase reorganizovala celostátní volební výbor, který dohlíží na volební proces a vyplnila jej výhradně stoupenci strany (Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Hungary Country Report). Dalším Orbánovým krokem bylo oslabení kontrol výkonné moci obzvláště skrze cenzuru a regulaci svobody tisku, což pochopitelně oslabilo schopnosti médií v Maďarsku (Chen 2020). V létě 2010 vláda také reorganizovala veškerá veřejnoprávní média v jeden velký holding (Dunai 2014) vedený jedním prezidentem a čtyřmi řediteli jmenovanými na devět let. Pochopitelně všichni dosazení jedinci byli známými stoupenci Fidesz. Co se týče distribuce moci, exekutiva měla od roku 2010 monopol, vzhledem k tomu, že systém brzd a protivah

byl formálně oslaben a neformálně odstraněn nově zvolenou vládou (Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Hungary Country Report).

V dubnu 2011 byla přijata nová ústava (Základní zákon Maďarska), která měla ztělesňovat dokončení změny režimu vyhlášené vládou. Systém brzd a protivah je, jak pod starou, tak i pod novou ústavou víceméně nefunkční, protože předpokládá přítomnost opozice. Ústavní dělba moci tedy zůstává nefunkční, dokud přetrvává dvoutřetinová většina Fidesz ve sněmovně a opozice zůstává paralyzována. Obzvláště vláda Fidesz se svou silnou vůlí těží z veškerých výhod, které dvoutřetinová většina přináší a v podstatě nezohledňuje rozdělení moci či právní stát (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Hungary Country Report). V roce 2014 se konaly troje volby, parlamentní, do evropského parlamentu a zastupitelské. Ve všech třech vyhrála strana Fidesz úpravou volebních pravidel ve svůj prospěch a zneužitím státních zdrojů. Vláda svými reformami zařídila, aby jim ke dvoutřetinové většině stačilo 44,9 % hlasů, oproti roku 2010, kdy k tomu bylo potřeba 52,7 %. Ve vládní politice se začaly objevovat známky represe nevládních a dalších organizací, trestní stíhání aj. Vláda kontroluje veřejnoprávní i soukromá média skrze Mediální Radu vedenou příznivci Fidesz (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Hungary Country Report).

V průběhu let, kdy Orbán vedl maďarskou exekutivu, byla vláda schopna velmi výrazně oslabit státní instituce, které původně měly sloužit k omezování a monitorování výkonné moci (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Hungary Country Report).

Média byla v roce 2018 čím dál více ovlivňována vládou nebo dokonce zcela ovládána. Také existovalo několik provládních soukromých televizních a radiových stanic. Veškerá soukromá média vysílala skrze vládní zpravodajskou agenturu, stejně tak provládní stoupenci kontrolují veškerá tištěná média. Svoboda slova se zdá být velkým problémem a narušením demokratických hodnot přímo vládou nebo jimi dosazenými stoupenci na důležitých pozicích. Od nástupu Viktora Orbána vláda téměř zcela omezila pravomoci nominálně nezávislých institucí. Toho bylo dosaženo změnou institučních působností a jmenováním Fidesz loajalistů. Také byl opět oslaben systém brzd a protivah, který je téměř neexistující a instituce, které by měly fungovat jako protipól, jsou zřídka kdy schopné konkurovat obrovsky

silné výkonné moci (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Hungary). Mimo stav výkonné moci ve zkoumaném období je třeba se zaměřit i na legislativu a judikaturu. Legislativa bude tedy další analyzovanou institucí, která se stala obětí povyšování výkonné moci.

4.1.2. Zákonodárná moc

Od roku 2010 je vůdčí stranou v parlamentu Fidesz, která si téměř po celou dobu zkoumaného období držela dvoutřetinovou většinu, která ji umožňovala v podstatě bez omezení měnit ústavní či jiné zákony (Knight 2021). Zároveň v případě Maďarska, kde je prezident volený parlamentem, který je z dvou třetin ovládán Fidesz, je zákonodárná moc téměř slučitelná s mocí výkonnou.

Veškerou politiku z pozice exekutivy řídí premiér Viktor Orbán, předseda Fidesz, se svým kabinetem za podpory dosazeného stranického prezidenta. Ústavní dodatky, jiné právní reformy a celý legislativní proces, jenž má na starosti zákonodárny sbor, je opět vedený primárně politickou stranou Fidesz, která je řízena předsedou Viktorem Orbánem.

Po ovládnutí parlamentu v pouhých osmi měsících Fidesz využila svou mandátovou převahu v legislativním procesu a přijalo bezprecedentní množství legislativních změn, konkrétně 150 zákonů, 111 parlamentních usnesení, dvě politická prohlášení a deset ústavních změn. K takové situaci mohlo dojít, protože maďarský stranický systém se zhroutil právě v roce 2010, zejména kvůli masivní protestní volbě. Přestože zůstala polarizace mezi pravíci (MSzP) a levíci (Fidesz), do parlamentu vstoupily dvě nové strany (Jobbik, LMP). Vysoká volatilita znamenala, že budoucnost těchto stran je do značné míry nejistá. Fidesz se chtěla stát stranickým hegemonelem a snažila se přilákat voliče krajní pravice Jobbik. Podle BTI je jedním z největších problémů udržení demokracie v Maďarsku absence liberálně konzervativní masové strany (Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Hungary Country Report).

Od konce roku 2011 až do 2013 byl nejdůležitější legislativou volební zákon z 23. prosince 2011. Zprvce byl snížen počet mandátů z 386 poslanců na 199 (László 2015: 1). Dvoukolový systém byl nahrazen jednokolovým a volební obvody byly předělány (tzv. *gerrymandering* – účelová manipulace s hranicemi

volebních obvodů za cílem zvýhodnění politické strany, která úpravu obvodů prosadila) tak, že prakticky znemožňuje ostatním stranám porazit Fidesz. Tato úprava ještě zvětšila již vysoký počet mandátů, kterými Fidesz disponovala (Knight 2021).

Jednotliví poslanci vládních stran předložili přibližně třetinu veškerých návrhů zákonů. Návrhy poslanců byly často využívány k urychlení legislativního procesu, protože nemusely být podrobeny konzultacím s odborníky a zájmovými skupinami. Během legislativního období 2010-2014 bylo přijato 95 % všech návrhů zákonů podporovaných přímo vládou a 78 % návrhů podporovaných členy Fidesz. Z celkových 859 předložených návrhů byly pouze dva předloženy opozicí (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Hungary Country Report). Taková statistika ilustruje, jakým způsobem byl zhruba Viktor Orbán, případně vláda, zapojen do legislativního procesu v zemi. Národní shromáždění fungovalo jako vládní továrna na zákony i před rokem 2010, než se stal premiérem Viktor Orbán, ovšem pouze pokud šlo o zákony vyžadující „pouze“ absolutní většinu (Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Hungary).

Národní shromáždění bylo, jak jsem již zmínil, dlouhodobě podřízeno výkonné moci a tento trend od roku 2010 značně zesílil. Kontrolní pravomoci vůči exekutivě jsou neúčinné kvůli dominanci Fidesz. Role opozice v legislativě je minimální až nulová. V letech 2014-2018 bylo z 730 zákonů nebo legislativních změn schválen jen jediný návrh předložený opozicí. 781 víceméně opozičně iniciovaných návrhů nebylo ani předloženo. V některých případech dokonce Fidesz odmítl opoziční návrh, se kterým souhlasili, ale předložili a schválili jej později jako vlastní návrh (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Hungary).

4.1.3. Soudní moc

Vzhledem k tomu, že moc výkonnou a zákonodárnou kontroloval Viktor Orbán a jeho politická strana Fidesz již od volebního vítězství v roce 2010, ovládnout moc soudní bylo jejich dalším cílem. Rychle po získání drtivé většiny v parlamentu drasticky snížili kompetence Ústavního soudu, který byl hlavní institucí mající na starost kontrolu výkonné moci (Knight 2021). Orbán a jeho kabinet nezapomněli, když také pozměnili nominační systém ústavních soudců.

Původně byl potřeba souhlas většiny politických stran v parlamentu k nominaci ústavního soudce a poté nominant musel získat 2/3 všech hlasů ke zvolení do funkce. Fidesz umožnil, aby mohla vládnoucí strana nominovat kandidáty a později si je svou většinou do funkce odhlasovat (Bánkuti, Halmai, Scheppele 2012: 139). Předseda Fidesz pomocí parlamentu omezil kompetence Ústavního soudu, možnost vetování legislativních rozhodnutí (Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Hungary Country Report). Dále byla Ústavnímu soudu odebrána pravomoc rozhodovat nad fiskálními záležitostmi. Velmi důležitá změna se týkala i počtu ústavních soudců, který byl pozměněn, konkrétně z 8 soudců na 15, což umožnilo Fidesz dosadit do Ústavního soudu 7 z 15 soudců během prvního roku a půl svého působení (Bánkuti, Halmai, Scheppele 2012: 140–141). Pomocí pozměnění nominačního procesu a zaplněním svými soudci se pokusili Orbán a Fidesz získat nadpoloviční kontrolu nad touto institucí (Levitsky, Ziblatt 2018: 48).

Nová ústava zasáhla i do nezávislosti celého soudního systému nejen do záležitostí soudu ústavního. Profesionální a administrativní řízení soudního systému bylo rozděleno na Národní soudní úřad (OBH) a Kúria (přejmenovaný Nejvyšší soud). Správa soudů byla svěřena prezidentovi OBH, zatímco prezident Nejvyššího soudu byl pověřen koordinací odborné činnosti soudů. Prezidentka OBH Tünde Handó byla samozřejmě stoupenkyní Fidesz stejně jako prezident Kúria Péter Darák. Obě instituce, respektive prezidenti OBH a Kúria, učinily řadu politicky zaujatých rozhodnutí, nařizovaly a ovlivňovaly soudní záležitosti proti představitelům bývalých vlád (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Hungary Country Report). Dokonce byla snížena věková hranice označující důchodový věk soudců z 70 let na 62, což opět otevřelo možnost odvolat soudce, kteří nepatří mezi lojalisty Fidesz a dosadit za ně své stoupence (Bánkuti, Halmai, Scheppele 2012: 143). To jim mimo jiné umožnilo získat absolutní většinu v řadách Ústavního soudu (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Hungary Country Report).

Změna důchodového věku donutila v roce 2012 celkem 274 soudců a státních zástupců odejít do důchodu. Spolu s veškerými reformami směřujícími na soudní moc bylo na konci roku 2014 11 z 15 ústavních soudců jmenováno vládnoucí většinou, tedy Fidesz, bez zohlednění názoru parlamentní opozice (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Hungary Country Report). Pokusy o

podmanění soudní moci probíhaly postupnými dodatky ústavy a obdobnými právními úpravami. Celý proces kontinuálně probíhal od roku 2010. Přestože se několika možnými způsoby snažila Fidesz zcela podmanit soudnictví, nedošlo k tomu. Alespoň relativní nezávislost soudnictví přetrvala a zabránila kompletnímu zhroucení systému brzd a protivah. Zaujaté rozhodování ve prospěch vlády a vládnoucích stran zůstávalo později poměrně vzácné a to navzdory faktu, že vedení soudní moci má blízko Fideszu. Soudy často rozhodovaly proti vládě v případech, které byly důležité pro samotný režim.

Vláda přesto neupustila od legislativních snah omezit nestrannost soudních verdiktů. V roce 2018 se rozhodl do budoucna zavést samostatný soudní systém veřejné správy i přes velký nesouhlas opozičních stran. Vznik nových soudů vyvolává vážné obavy z mnoha důvodů. Například soudci, kteří rozhodují o případech týkající se demonstrací, stávek nebo voleb – témata velmi důležitá pro vládu – budou jmenováni a prosazováni ministrem financí, tedy příslušníkem Fidesz. Tedy takovýto pozměňovací návrh dává vládě bezprecedentní pravomoci, které nebyly k vidění od přechodu k demokracii a jsou v rozporu s principem dělby moci (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Hungary).

Další vývoj maďarského soudnictví a tlak, který na něj vyvíjí vláda v čele s Viktorem Orbánem, není součástí této analýzy, jelikož nespadá do vybraného zkoumaného období. Nicméně maďarské soudy prošly velkými institucionálními i administrativními změnami, které měly do značné míry vliv na jejich fungování a rozhodovací proces.

4.1.4. Shrnutí případové studie – Maďarsko

V případě Maďarska dochází k demokratické erozi evidentně způsobem povyšování výkonné moci spolu se strategickým ovlivňováním voleb, které jsou sice svobodné, ale rovina je lehce nakloněna ve prospěch vládnoucí strany Fidesz. Důležité je zmínit, že veškeré ústavní změny, které byly strategickou součástí procesu povyšování, nebyly nezákonné. Změny byly prováděny v mezích zákona, ale staly se extrémně korozivní pro demokracii samotnou (Cullen 2022).

Jak jsem již zmínil, k demokratické erozi začalo v Maďarsku docházet krátce po parlamentních volbách v roce 2010, kdy zvítězila politická strana Fidesz a

předsedou vlády se stal Viktor Orbán. Klíčový byl pro politický vývoj získání dvoutřetinové většiny mandátů vítěznou stranou. Vzhledem k volebnímu systému prezidenta státu se stal po parlamentním hlasování stoupenec strany Fidesz, který nijak nezpochybňoval vládní rozhodnutí. Ze strany vlády došlo k oslabení systému brzd a protivah a moc exekutivy se rapidně zvýšila. Prvním důležitým milníkem bylo přijetí nové ústavy v roce 2011 spolu s přijímáním vysokých počtů návrhů zákonů či ústavním dodatkům. Maďarský parlament byl označován za továrnu na zákony. Velmi brzy po získání moci se premiér Orbán pokusil podmanit si Ústavní soud pomocí různých změn jako například omezení pravomocí, změna nominačního systému soudců nebo vytvořením více křesel. Navýšení počtu soudců bylo poměrně důležité pro Fidesz, jelikož si mohli i díky pozměněnému způsobu jmenování dosadit hned 7 nových soudců ze svých řad do Ústavního soudu. Dalším důležitým obměněním se stalo snížení důchodového věku, což vynutilo brzký odchod do důchodu u spousty soudců, kteří byli opět nahrazeni Fidesz sympatizanty.

Parlament mezitím schvaloval zákony, které předkládali členové vlády či poslanci Fidesz, zatímco opozičních návrhů byl schválen jen velmi nízký počet. Otěže kolem maďarského politického aparátu si Fidesz přitahoval všemi možnými prostředky a jen pár let po vstupu do vlády již kontroloval prezidentský úřad, vládu, jednokomorový parlament a částečně i Ústavní soud. Pomocí vymyšlených institucí se snažili ovládnout celý soudní systém v zemi, ale i přes některá provládní rozhodnutí zůstal soudní systém do roku 2018 poměrně nezávislý, což bylo jediným důvodem, proč se kompletně nerozpadl systém brzd a protivah. Exekutiva si vytvořila tak silnou pozici, že byla v podstatě nedotknutelná a dělba moci víceméně nefunkční.

4.2. Nikaragua

Pro druhou případovou studii v této práci byla vybrána Nikaragua jako zástupce latinskoamerického regionu. Latinská Amerika, ačkoliv sdílí určité znaky se Spojenými státy, má svůj vlastní regionální archetyp prezidentského režimu (Cheibub, Elkins, Ginsburg 2011: 1709).

Nikaragua ve zkoumaném období podle Bertelsmannova transformačního indexu přišla o status „defektivní demokracie“ a obdržela novou nálepkou v podobě „umírněné autokracie“. Mimo zkoumané období, tzn. v roce 2022, je dokonce BTI označována jako plnohodnotný autokratický režim (Bertelsmann Transformation Index 2022). Nicméně je třeba na demokratickou erozi v Nikaragui nahlédnout podrobněji a rozebrat si jednotlivé složky moci, k čemu docházelo v letech 2008-2018 a co ohrozilo její demokratičnost.

Nikaragua stejně jako většina latinskoamerických zemí je prezidentská republika. Výkonnou moc tedy představuje především silný prezident, kterým je od roku 2007 José Daniel Ortega Saavedra, jeho viceprezident a kabinet, který si sám jmenuje. Co se týče zákonodárné moci, v Nikaragui funguje v podobě jednokomorového parlamentu – Národního shromáždění – které má 92 křesel (Central Intelligence Agency 2023b).

4.2.1. Výkonná moc

Nikaragua si prošla mnohým, okupací Spojenými státy, liberálním oligarchickým režimem, represivní rodinnou diktaturou a socialisticky inspirovaným revolučním režimem. Od roku 2007 od návratu Daniela Ortegy k moci se politický režim opět změnil (Martí i Puig, Serra 2020: 117).

Daniel Ortega byl prezidentem již před několika lety, když v roce 1984 svrhnul tehdejšího diktátora, sloužil jedno volební období jako prezident a poté utrpěl překvapivou porážku při usilování o znovuzvolení. Znovu se dostal na post prezidenta po volbách v roce 2007 (Smith 2020). Po Ortegově zvolení se jeho spojenci ujali kontroly nad téměř všemi státními institucemi včetně těch, které by neměly být zpolitizovány jako například soudy a volební komise. Dalším ne tak úplně demokratickým znakem byla rozhodnutí prováděna mimo veřejnou sféru za zavřenými dveřmi (Bertelsmann Stiftung, BTI 2010 — Nicaragua Country Report).

Ortega od svého znovuzvolení konstruoval hybridní režim, který měl kombinované demokratické instituce s autoritářskými volbami. K moci se dostal spolu se svou stranou, tzv. Sandinovskou frontou národního osvobození (dále jen FSLN), po vnitrostranickém rozpolcení liberálů. Ve chvíli, kdy FSLN zvítězila, našli ve svůj prospěch nejen stranickou soudní a volební správu, ale i roztržštěnou

opozici. Cílem bylo tedy neutralizovat konkurenci ve volebním systému a centralizovat správu (Martí i Puig, Serra 2020: 117–120). První vážnější událost se stala při komunálních volbách v roce 2008. Nezávislým volebním pozorovatelům bylo zakázáno sledovat průběh voleb (Duane-Mcglashan 2017). Nejvyšší volební rada (CSE), která spravuje celý volební proces a je kontrolována příslušníky FSLN a jejich spojenci (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Nicaragua Country Report), mimo jiné, zakázala participaci Konzervativní strany a odštěpených Sandinistů (MRS). Dokonce bylo ignorováno několik hlášení o podvodech ve volební den a oficiální výsledky nikdy nebyly zveřejněny (Martí i Puig, Serra 2020: 120). Podle expertů docházelo od roku 2007 k upevňování kontroly nad volebním procesem skrze CSE a volby byly pravděpodobně podvodné (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Nicaragua Country Report). Pomyslným tehdejším vyvrcholením bylo ovládnutí voleb v roce 2011, které se konaly bez existence jasného volebního seznamu, zastoupení opozičních stran ve volebních místnostech, a především došlo k zneužití „šedé zóny“ v ústavě, když Daniel Ortega kandidoval i přes ústavní zákaz „okamžitého znovuzvolení“ (Martí i Puig, Serra 2020: 121). Další vychýlení představovalo zastrášení/výhrůžky, tedy nerespektování svobody vyjadřování, konkrétně útoky na média či mediální pracovníky, kteří byli kritičtí vůči vládě a prezidentovi.

V raném období Ortegovy vlády také dochází k upevňování politického modelu, ve kterém erodují institucionální mechanismy kontroly moci, především právě té výkonné. Primárním problémem v případě Nikaragui je při napadení systému brzd a protivah silná kontrola politické elity nad státními institucemi, což způsobuje nedostatečnou nezávislost soudní a zákonodárné moci při výkonu svých funkcí a je pro ně obtížné zavést mechanismy odpovědnosti (Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Nicaragua Country Report). Zároveň moc prezidenta výrazně posílila díky ústavní novele umožňující vydávat dekrety s platností zákona (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Nicaragua Country Report).

Díky událostem z prezidentských voleb v roce 2016 začala být podle BTI reportů Nikaragua označována již jako volební autokracie. Důvodem byly první prezidentské volby v zemi bez skutečné stranické soutěže. Před volebním dnem došlo strategicky k sabotáži nejdůležitější opoziční strany PLI a suspendování

stranických lídrů, kteří byli obecně považováni za hrozbu prezidenta Ortegy. Zároveň došlo k navýšení Ortegovy moci, protože se po volbách v roce 2016 stala jeho viceprezidentkou, tedy druhým nejvyšším činitelem výkonné moci, manželka Rosario Murillo (Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Nicaragua), což bylo v rozporu s ústavou, avšak zákonodárci přehlasováno za validní (Martí i Puig, Serra 2020: 121).

V roce 2018 začala narůstat nespokojenost veřejnosti a došlo k masovým protestům, ve kterých prezidentský pár zneužil státní policii a provládní polovojenské skupiny a s jejich pomocí došlo k násilné represi protestů (Martí i Puig, Serra 2020: 128). Krize a protesty zhoršily situaci týkající se systému brzd a protivah, když výkonná moc navýšila svou dominanci nad ostatními hlavními politickými institucemi (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Nicaragua).

4.2.2. Zákonodárná moc

Prezident Ortega a jeho strana FSLN neměli bezprostředně po jeho zvolení v roce 2006 většinu v Národním shromáždění, což se mohlo zdát komplikované. Nicméně existoval politický pakt mezi Ortegou a bývalým prezidentem Alemánem (Liberální konstitucionální strana, dále PLC), který byl založen na vzájemné pomoci. Díky Alemánovým loajalistům, kteří hlasovali s FSLN, měl Ortega v několika případech de facto nadpoloviční většinu, tedy mohlo docházet k demokraticky pochybným praktikám v zákonodárném procesu (Bertelsmann Stiftung, BTI 2010 — Nicaragua Country Report). Ve volbách v roce 2011 získala FSLN 62 % mandátů (Gutierrez, Castro 2011), což znamenalo parlamentní nadpoloviční většinu, tedy kontrolu nad Národním shromážděním, a dělba moci se stala v podstatě jen formalitou. V Nikaragui se podle BTI vyvinul hegemonický stranický systém, kde nejen že FSLN opakovaně volebně vítězí, ale zároveň se adaptuje a mění volební podmínky, jak se jí zlíbí, aby si udržela moc, respektive Daniel Ortega, a v procesu omezila opozici (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Nicaragua Country Report).

Pravděpodobně největším vychýlením demokratických norem ze zákonodárné moci směrem k prezidentovi se staly ústavní novely z roku 2014

prosazené díky dominanci FSLN, které odstranily limit prezidentských kandidatur, zavedly pravidlo plurality pro prezidentské volby (odstranění minimálního počtu hlasů potřebných k získání mandátu v prvním kole), umožnění vydávání prezidentských dekretů s platností zákona a umožnění jmenování aktivních vojenských důstojníků a policistů do veřejných funkcí (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Nicaragua Country Report).

Vzhledem k sabotáži opozice ve volbách v roce 2016 získala FSLN 72 % hlasů, čímž došlo k umocnění stranického hegemonu v Národním shromáždění (Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Nicaragua), a tedy větší kontrolu Daniela Ortegy nad zákonodárnou mocí.

4.2.3. Soudní moc

Soudní moc byla silně ovlivněna vznikem politického paktu mezi Ortegou a Alemánem (Bertelsmann Stiftung, BTI 2010 — Nicaragua Country Report). Když Ortegová FSLN zvítězila, objevila se stranicky blízká soudní moc a došlo okamžitě k její silné politizaci (Martí i Puig, Serra 2020: 120). Velkým problémem uvnitř soudní moci je také korupce, která se nachází ve všech úrovních soudního systému. Pro jednotlivé soudce je poté poměrně těžké zůstat nezávislým, pokud instituce, pod kterou vykonává funkci, jej není schopna ochránit před neoprávněným zasahováním. Jinými slovy, neexistují ochranné mechanismy, které by zajistily nezávislost soudců (Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Nicaragua Country Report).

Slabost soudní moci vedla k udržení vysoké úrovně politizace v jejích strukturách a k trendu, který historicky zanechával soudní moc v zajištění moci výkonné. Volební vítězství Ortegy a FSLN následně pokračovalo k hegemonické kontrole nejen Národního shromáždění ale právě i soudních institucí. Ortega také dekretem z roku 2010 prodloužil jmenování 16 soudců Nejvyššího soudu, kteří pro něj byli politicky výhodní (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Nicaragua Country Report).

Vzhledem k těsnému spojení stranických preferencí nikaragujských soudců s jejich soudními rozhodnutími je jejich kredibilita velmi poškozena. Političtí i veřejní aktéři zpochybňují nestrannost a správnost soudního řízení, což podkopává

zásady právního státu a tím oslabuje zásadní principy vztahu mezi státem a společností (Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Nicaragua).

Absence soudních postupů vůči korupčním praktikám stoupců či členů FSLN poukazuje na podřízenost soudů výkonné moci, konkrétně Ortegově vládě. Přičemž podobná beztrestnost podporovatelů se od protestů v roce 2018 ještě více zhoršila (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Nicaragua).

4.2.4. Shrnutí případové studie – Nikaragua

V Nikaragui se dostal k moci Daniel Ortega, který zvítězil ve volbách v roce 2016 a stal se podruhé prezidentem země. Takřka ihned po nástupu k moci začal politizovat státní instituce (zejména Nejvyšší soud a Nejvyšší volební radu – CSE), nejen díky jeho vlivu a FSLN, ale i díky politickému paktu vytvořenému v roce 2000 s bývalým prezidentem Arnoldo Alemánem a jeho loajalisty v řadách strany PLC.

Výkonná moc začala posilovat zejména vzhledem ke kontrole zpolitizovaných státních institucí. Prvním velkým vychýlením byla především kontrola CSE, tedy kontrola volebního procesu, a Nejvyššího soudu. V roce 2008 došlo k ovlivnění obecních voleb, pomocí CSE byly ovlivněny i volby v roce 2011, kdy došlo k omezení opozičních kandidátů, což vyústilo v získání parlamentní nadpoloviční většiny FSLN.

Určitá svoboda médií byla přítomna, ovšem spousta z nich vlastnila Ortegova rodina nebo jeho podporovatelé, což omezovalo rozmanitost politické mediální podpory a svobodu slova. Mimo jiné byla kritická média či novináři zavražďováni. Prezidentova moc se dále upevnila pomocí možnosti vydávání dekretů, které měly stejnou hodnotu jako běžné zákony. Velkým vychýlením díky politizaci soudnictví, státních institucí a nadpoloviční většině v parlamentu byla v Nikaragui od roku 2011 absence funkčního systému brzd a protivah. V roce 2016 došlo k dalšímu ovlivnění voleb, ovšem tentokrát s úplnou absencí opozice a volby nadále nebyly svobodné a rovné. Také došlo k větší konsolidaci výkonné moci v rukou Ortegy přes funkci viceprezidenta, druhého nejvyššího exekutivního činitele, kterým se stala jeho manželka. Na závěr byly zneužity státní bezpečnostní

složky, které byly prezidentským párem vedeny k represí masových protestů proti vedení země v roce 2018.

V raném období Ortegovy vlády byla zákonodárná moc ovlivněna především spoluprací FSLN a Alemánových stoupců v řadách PLC. Zásadní okamžik byl získání nadpoloviční většiny mandátů v roce 2011, kdy započala zákonodárná hegemonie FSLN. V roce 2014 došlo k ústavním reformám, které narušily demokratické normy jako například zrušení limitace prezidentských kandidatur, což umožňuje Ortegovi být prezidentem do konce života, a také pravidlo plurality znamenající odstranění minimálního počtu hlasů potřebných k získání mandátu v prvním kole prezidentských voleb.

Soudní moc byla velmi rychle po nástupu Ortegy do úřadu zpolitizována a tím ztratila kredibilitu a nezávislost. Pro jednotlivé soudce se stalo problematickým vynášet spravedlivé rozsudky bez záruky bezpečnosti. V soudním aparátu se také vyskytovala vysoká míra korupce na všech jeho úrovních, což také velmi ovlivnilo fungování soudnictví. V roce 2010 pomocí dekretů Ortegy prodloužil mandát několika soudcům z vlastních politických zájmů a téměř v celém zkoumaném období bez problému kontroloval soudní moc v zemi.

4.3. Thajsko

Další případovou studií je Thajsko coby zástupce asijského regionu. Thajsko je svým způsobem specifické svým politickým systémem. Je totiž konstituční monarchií v čele s králem (Central Intelligence Agency 2023c). Podle A. Croissanta je v asijském regionu více rozpoznatelný demokratický trend, než tomu bylo doposud, ovšem v regionu můžeme nalézt i autokratizační vlny. Thajsko je právě jedním ze států, kde dochází místo demokratické konsolidace naopak k erozi. Jak zmiňuje Croissant, Čína může být faktorem, ideologickým zdrojem i materiálním spojencem pro autokratické režimy (Croissant & Haynes 2021: 6–7).

V Thajsku je důležité zmínit, že ke známým erodujícím demokratickým norem začalo docházet mimo zkoumané období, ale je nutné takový předvoj zmínit pro pochopení kontextu thajské demokratické eroze. Konkrétně začalo Thajsko erodovat v letech 2001 až 2006, kdy tehdejší premiér Thaksin Shinawatra oslabil systém brzd a

protivah a marginalizoval opoziční strany, které nebyly schopny mu v tom zabránit (Croissant & Haynes 2021: 9).

Podíváme se, jakým způsobem se vyvíjely události v kontextu jednotlivých složek moci. Nicméně pro objasnění si uvedeme jejich složení. Výkonná moc se skládá z hlavy státu – krále, předsedy vlády a jeho kabinetu. Zákonodárná moc – Národní shromáždění a Senát – je dvoukomorová (Central Intelligence Agency 2023c). Jako první analyzuji vývoj moci výkonné.

4.3.1. Výkonná moc

V roce 2006 došlo k vojenské intervenci proti premiéru Thaksinovi, což ho přimělo utéct do zahraničí. Následovaly volby v roce 2007, ve kterých zvítězil pro-Thaksinův tábor. Přetrvávala ovšem politická nestabilita, protože odpůrci i příznivci režimu se mobilizovali a docházelo k násilným bojům a rozporuplným volbám v roce 2011 (Thompson 2021: 126), které vyhrál opět pro-Thaksinův tábor, kdy se předsedkyní vlády stala Thaksinova sestra. Ta byla neformálně ovlivněna Thaksinem, stejně jako vládnoucí strana Puea Thai. Jeho osobnost a finanční prostředky ovládali nejen Puea Thai, ale i politiky v jiných politických stranách a vysoce postavené zástupce bezpečnostních složek.

Exekutivní roli má i monarcha spolu s královskou rodinou, zastíňují thajskou politiku, ačkoliv jsou oficiálně nestraniční (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Thailand Country Report). Volby v roce 2014 byly neplatné poté, co opoziční Demokratická strana bojkotovala průzkumy. Tyto události vedly v roce 2014 k vojenskému převratu, podle Bermeo tzv. slibujícím převratu (Bermeo 2016: 15), který sliboval pozastavení voleb, dokud nedosáhne Thajsko opět politické stability (Thompson 2021: 126).

Svoboda slova byla poměrně omezená obzvláště na sociálních sítích a internetu, kde byly uplatňovány tresty odnětí svobody především za kritiku monarchie nebo nepravdivou publikaci. Veškerá telekomunikační vysílání byla monitorována státem, respektive pověřenou institucí, kterou kontroluje stát.

Rozdělení moci vypadalo v době před zkoumanou periodou následovně – silná moc soudní a spolu s ní kontrolní orgány na úkor slabší výkonné a

zákonodárné moci. Oproti tomu v roce 2011 vliv exekutivy posílil na rozdíl od soudnictví (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Thailand Country Report). Po dlouhých bojích a rozrůstající se krizí mezi podporovateli a odpůrci Thaksina a jeho de facto vlády, velitel armády Prayuth Chan-o-cha vyhlásil stanné právo 20. května 2014 a o dva dny později oznámil puč, což znamenalo, že thajská armáda převzala moc nad státem – došlo ke zrušení ústavy z roku 2007 – a Thajsko se ocitlo pod vojenskou diktaturou. Starou ústavu nahradila ústava prozatímní, amnestovala pučisty a především udělila Národní radě pro mír a pořádek (dále jen NCPO) – orgán složený z vrchních představitelů vojenské junty – ohromnou moc, mimo to také nastiňovala cestu zpět k demokracii, proto tzv. slibující převrat. Krátce poté byl NCPO jmenován nový předseda vlády, generál Chan-o-cha (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Thailand Country Report).

V Thajsku došlo k vysokému ovlivnění volebního procesu od roku 2014. Kvůli nově platné ústavě z roku 2017 znamenala volební formule pro jakoukoliv politickou stranu potíže získat většinu mandátů. Přičemž i selekci předsedy vlády bylo možné uskutečnit mimo volební proces, v praxi to znamenalo, že premiérem se mohl legálně stát nevolený činitel, například armádní generál.

Od vojenského převratu bylo využito stanné právo k represí svobody vyjadřování, také se zpřísnily tresty za provokativní nebo pomlouvačné sdělení proti juntě na internetových stránkách a fórech. Mimo to byly omezeny i radiostanice a televizní kanály spolu se zákazem či cenzurou alarmujícího počtu knih, filmů a umění (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Thailand).

4.3.2. Zákonodárná moc

Vojenská intervence znamenala svržení Thaksinovy vlády a nové volby, které sice ovládla opět jeho strana, ale soud rozhodl o rozpuštění vládnoucí strany kvůli volební korupci. Armáda sestavila novou anti-Thaksinovou vládnoucí koalici, kterou udržovala u moci do dalších voleb. V roce 2011 se konaly volby, které znovu ovládla pro-Thaksin strana vedená Thaksinovo sestrou.

Strana Puea Thai, která dominovala vládě a většině parlamentu, se snažila prosadit ústavní změny v roce 2012, které by přesunuly moc více směrem k exekutivě. Ovšem Ústavní soud zaplněný anti-Thaksinovými soudci vydal soudní

příkaz, který sboru dočasně zabránil v pozměňování ústavy (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Thailand Country Report). Nicméně vysoká fragmentace a neustálé rozpře uvnitř zákonodárného sboru především mezi podporovateli a odpůrci Thaksina přiměly armádu zakročít, když v roce 2014 nahradila lidem zvolené zástupce za vojenskou diktaturu. Došlo k zaplnění zákonodárného orgánu vojenskými důstojníky, což umocnilo armádní kontrolu nad legislativou (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Thailand Country Report).

Od zisku moci vojenskou juntou se stalo Thajsko vojenskou diktaturou podporovanou monarchou, kterému je sice částečně NCPO podřízena, ovšem monarcha se příliš neangažuje v politických činnostech Prayutha Chan-o-cha a jeho junty. Nicméně neexistovaly zde žádné národní nebo sub národní demokratické nebo alespoň demokraticky legitimní instituce. Stranický systém během let 2014-2018 byl silně omezen, jelikož junta zakázala veškerým politickým stranám pořádat schůze nebo se zapojit do politických aktivit, bylo také zakázáno zakládání stran nových a bylo pozastaveno státní financování politických stran. Druhou komoru – Senát – zcela zaplnila armádními důstojníky. To znamenalo, že během svého působení ve sledovaném období junta zcela ovládala zákonodárny sbor (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Thailand).

4.3.3. Soudní moc

Justice byla rozdělena na Ústavní soud, Soudní dvůr, Správní soud a Vojenský soud. Ústava z roku 2007 umocnila tyto instituce spolu s monitorovacími orgány (Národní protikorupční komise, aj.) a dodala jim větší moc na úkor moci výkonné a zákonodárné. Také byla zvýšena soudní autonomie vůči politickým stranám. Důležité bylo, že soudní moc nepodléhala výkonné moci zejména proto, že jmenování nových soudců provádějí výběrové komise schválené Senátem. Na začátku sledovaného období byl zejména Ústavní soud ovlivněn silnými anti-Thaksinskými zájmy, naopak Soudní dvůr byl více nestranným a nezávislým orgánem.

Soudnictví mělo plné ruce práce při zamezování ústavních změn navržených pro-Thaksinskými vládami. Neustálé soudní rozhodnutí v neprospěch Thaksina a jeho stoupců naznačovalo zaujatý, nikoliv nestranný a nezávislý soudní systém.

Také nedostatek právního vzdělání představoval náchylnost soudů ke korupčním praktikám, jelikož se objevila obvinění z úplatkářství mezi členy justice (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Thailand Country Report).

Převrat v roce 2014 samozřejmě představoval změnu. Vyvolání stanného práva znamenalo, že všechny právní záležitosti budou řešit pouze vojenské soudy, které nebyly nezávislé. Nicméně dělba moci a systém brzd a protivah ze strany soudů směrem k exekutivě byly zcela nepřítomny. NCPO totiž nepřímou jmenuje soudce do všech thajských soudů, tedy všechny soudy jsou silně politizovány a chybí jim nezávislost a nestrannost (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Thailand).

4.3.4. Shrnutí případové studie – Thajsko

V Thajsku došlo k mnoha událostem ve zkoumaném období. Primárně ještě dříve mezi roky 2001-2006 docházelo k povyšování výkonné moci ze strany bývalého premiéra Thaksina. Nakonec došlo k jeho svržení pomocí vojenské intervence. Byla sepsána nová ústava a nové volby, ve kterých zvítězila strana podporující Thaksina, který byl v exilu.

Země se ocitla v období politické nestability, kde soupeřily primárně dva stranické subjekty, a sice podporovatelé a odpůrci Thaksina. Ačkoliv v parlamentu spíše dominovali jeho podporovatelé, zásadním bylo, že v soudní moci, která měla větší moc než legislativní, byli především jeho odpůrci. Období nestability gradovalo, ovšem ve volbách v roce 2011 opět zvítězila Thaksinova strana Puea Thai v čele s jeho sestrou, která jí byla neformálně ovlivňována. Přes snahy vládnoucí strany se nepodařilo protlačit ústavní změny skrze Ústavní soud, který oponoval Puea Thai a prokazoval tím svou zaujatost.

Svoboda vyjadřování byla částečně omezena, především byla trestána kritika monarchie a vlády na webových stránkách nebo nepravdivé publikace. Telekomunikační vysílání bylo monitorováno státní institucí a podrobena kontrole.

V Thajsku došlo k dalším volbám v roce 2014, které byly ovšem zneplatněny a do období politické nestability vstoupila armáda pomocí tzv. slibujícího převratu. Bylo zavedeno stanné právo, což znamenalo zvýšení vlivu

Vojenského soudu, zavedení prozatímní ústavy a moc se koncentrovala do rukou NCPO a vrchního armádního představitele Prayutha Chan-o-cha.

Mezi roky 2014-2018 byla v podstatě zrušena stranická soutěž a jakákoliv stranická participace v politickém prostoru stejně tak politické schůze apod. Také Senát byl zaplněn armádními důstojníky, čímž si zajistila junta kontrolu nad legislativou v zemi. Soudní moc si junta osvojila pomocí způsobu jmenování jednotlivých soudců, a sice NCPO nepřímou jmenuje soudce do všech soudů v zemi. To vytváří zpolitizovanou justici, která není nestranná a nezávislá.

Junta si pomocí stanného práva vynutila i větší represi vůči svobodě slova, uplatnila přísnější tresty za provokativní nebo pomlouvačné sdělení proti juntě či monarchii na internetových doménách a fórech. Omezení se týkala i radiostanic a televize a navíc došlo i ke knižní, filmové či umělecké cenzuře nebo k úplnému zákazu některých titulů.

4.4. Turecko

V Turecku dochází dlouhodobě k demokratické erozi. Hlavním problémem je povyšování výkonné moci, kdy dochází k centralizaci moci ve funkci prezidenta na úkor ostatních politických institucí. Ústředními sledovanými subjekty ve zkoumaném období jsou zejména prezident Recep Tayyip Erdogan a jeho politická Strana spravedlnosti a rozvoje (dále jen AKP).

AKP a prezident Erdogan jsou u moci v Turecku od roku 2002 a postupně pomocí inkrementalistických kroků útočili na systém brzd a protivah, odbourávali horizontální odpovědnost a narušovali obecné principy demokracie. Ovlivněny byly všechny složky moci, kterým byla alespoň částečně odebrána moc, která byla přesunuta směrem k turecké hlavě exekutivy, prezidentu Erdoganovi (Bermeo 2016: 11–12).

Turecko je prezidentskou republikou, i když dříve měla systém parlamentní. Exekutivu představuje prezident Erdogan a jeho viceprezident Oktay. Zákonodárnou moc představuje jednokomorový parlament – Velké národní shromáždění. Soudní moc se rozděluje především mezi Ústavní soud, Kasační soud a Státní radu (Central Intelligence Agency 2023d). Turecko se díky demokratické erozi stalo poměrně ostře sledovaným státem zejména i díky tehdy unikátnímu způsobu napadání

demokratických institucí – povyšování výkonné moci – a zakořeněných norem. Prezidentu Erdoganovi se poměrně snadno podařilo zmonopolizovat moc na úkor jiných institucí a v podstatě se nedá vypíchnout bod obratu, kdy začalo Turecko demokraticky erodovat, docházelo k tomu za pomoci malých nepatrných změn (Dammann 2021).

4.4.1. Výkonná moc

Podle výzkumu, který probíhá skrze reporty z Bertelsmann Stiftung, ani experti dlouho nedokázali odhalit, že v Turecku dochází k demokratické erozi. Podle reportů z roků 2010, 2012 a 2014 došlo k propadu demokratického indexu jen o jednu desetinu. Důležitým vychýlením se stala ústavní novela z roku 2010, která nepřímo zvětšovala prezidentovu moc, protože se především týkala soudní moci a jmenování soudců (Özbudun 2011). Dalším nepatrným ale důležitým vychýlením byla kauza s mediální společností, která nakonec dospěla do fáze, kdy byla společnost prodána více provládnímu konsorciu (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Turkey Country Report), mimo tuto kauzu už vláda vlastnila velký soubor mediálních subjektů, její vliv v této oblasti tedy exponenciálně narostl (Sözen 2020: 217).

V roce 2014 došlo ke změně v exekutivě, konkrétně se z premiéra Erdogana po prezidentských volbách stal prezident země. Zvítězil v prvním kole s téměř 52 % hlasů (BBC 2014). Po jeho vítězství se začali experti obávat zvyšující se prezidentské moci. Svoboda vyjadřování se podstatně zhoršila po protestech v parku Gezi v roce 2013, několik novinářů bylo zatčeno, obzvláště ti, kteří komentovali události týkající se protestu (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Turkey Country Report).

V roce 2016 došlo k neúspěšnému pokusu o puč, po kterém byl vyhlášen výjimečný stav. Protiopatření přijata vládou dosáhla bezprecedentních výšin. Puč byl označen za teroristický útok a začalo docházet k čistkám, které byly veřejně projektovány jako boj proti terorismu, ale ve skutečnosti šlo o odstraňování politické opozice. Vláda propustila desetitisíce státních zaměstnanců, došlo k čistkám v justici, armádě, policii, médiích a na akademické půdě. V lednu 2017 zajistil Erdogan parlamentní schválení prezidentského systému, které mělo být

podrobeno hlasování v referendu později téhož roku (Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Turkey). V návaznosti na puč došlo opět k snížení svobody vyjadřování a kritičtí novináři byli uvězněni, případně webové stránky zakázány. Pozorovatelé tvrdili, že v tuto dobu měla vláda téměř veškerou kontrolu nad médii.

Referendum v roce 2017 bylo schváleno veřejností a z Turecka se tedy stala prezidentská republika, přičemž moc prezidenta Erdogana exponenciálně vzrostla a téměř veškerá exekutivní moc se ocitla v jeho rukou. Politická transformace tedy umocnila exekutivu a vytvářela cestu směrem k autokratičtějšímu způsobu vlády. Došlo ke zrušení funkce předsedy vlády a především k vážnému narušení systému brzd a protivah (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Turkey).

4.4.2. Zákonodárna moc

Strana AKP měla parlamentní většinu téměř celé své vládnoucí období. V čele s Erdoganem se jim během pár let podařilo pomocí lidu pozměnit ústavu ve svůj prospěch. Mimo jiné to byly především změny z roku 2007, 2010 a 2017. Země změnila svůj systém na prezidentský a výrazně se omezila funkčnost systému brzd a protivah. Problémem v případě Turecka je právě slabý parlament a justice na úkor prezidenta, který má limitovanou horizontální odpovědnost (Esen, Gumuscu 2018: 43–44).

Problémem byl monopol AKP nad legislativním orgánem, který podléhal nejprve předsedovi vlády a později prezidentu Erdoganovi díky jeho stranickým loajalistům. Vývoj, jakým způsobem experti a kritici pozorovali AKP, se dá rozdělit do tří fází. První fáze, od roku 2002 do roku 2007, vypadala jako slibná cesta za demokraticky funkční politikou v čele s AKP, kdy bylo Turecko považováno za vzor v regionu. Druhá fáze, od 2007 do 2011, byla dobou přechodu, kdy určití odborníci začali být skeptičtí vůči čistotě AKP úmyslů. Třetí fáze začala po červnových volbách 2011, kdy se slibně vypadající cyklus první fáze začal obracet druhým směrem (Tansel 2018: 204–206). Legislativní moc, tedy parlament, také získal pravomoc rozhodovat, které strany jsou legální a mohou se účastnit volební soutěže na úkor soudní moci (Bermeo 2016: 11).

Skrze média dochází k dehonestaci opozice a pochopitelně je zvýhodněna AKP před očima veřejnosti, vzhledem k tomu, že média jsou silně zaujata. Pomocí institucionálních změn je také význam parlamentních voleb a dominance AKP v parlamentu méně relevantní pro Erdoganovu moc oproti prezidentským volbám, které jsou po změně na prezidentský režim prioritou. Tím, že byla oddělena exekutiva od legislativy a bylo umožněno prezidentovi jmenovat své zástupce i členy kabinetu bez parlamentního souhlasu, staví Erdogana nad význam současných politických stran (Esen, Gumuscu 2018: 45–47).

Podle zavedených změn je zřejmé, že dochází k centralizaci moci do rukou prezidenta Erdogana a legislativní moc začíná být méně a méně významnou. Ačkoliv jsou volební úspěchy AKP stále důležité, progresivně se legislativa stává Erdoganovým nástrojem.

4.4.3. Soudní moc

Prezident Erdogan se při povyšování výkonné moci zaměřoval primárně na soudní moc a instituce s ní spojené. Pomocí ústavních změn docházelo k malým změnám, které přispívaly k čím dál větší kontrole nad soudy z pohledu Erdogana a AKP.

Zásadními justičními institucemi se v procesu povyšování výkonné moci v Turecku staly Ústavní soud a Vysoká rada soudců a státních zástupců (dále jen HSYK), které kontrolují jmenování, povýšení a disciplinární mechanismy uvnitř justice (Sözen 2020: 214). Pomocí ústavního referenda byly přijaty tyto změny: Ústavní soud navýšil počet z 11 soudců na 17, HSYK navýšil počet ze 7 na 22 (Celenk 2016: 243). Tyto ústavní změny zvětšily kontrolu exekutivy nad těmito institucemi a tedy nad justicí pomocí následujících mechanismů: za prvé, počet jmenování přidělených výkonné moci (nebo jí ovlivněným institucím) byl zvýšen; za druhé, počáteční rozšíření bylo provedeno během vlády jedné strany; a za třetí ve volbách do HSYK (kde soudci a státní zástupci hlasují pro 10 z 22 členů rady) se exekutivě podařilo prosadit svůj vliv. Všechno tento vývoj zvýšil moc exekutivy nad justicí (Sözen 2020: 214–215).

Po neúspěšném pokusu o puč se soudní moc ocitla v děsivém rozpoložení, jelikož po vyhlášení výjimečného stavu začaly čistky, které se z velké části týkaly

soudů. Podle *Human Rights Watch* bylo vzato až téměř 1700 soudců a státních zástupců do vyšetřovací vazby během prvních týdnů po pokusu o puč (Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Turkey). Po těchto událostech a politizaci justice se pochopitelně zhoršila soudní nezávislost a nakonec bylo v čistce státních institucí propuštěno až téměř 4500 soudců a státních zástupců.

Nový prezidentský systém znamenal další výzvy pro soudní nezávislost. Ústavní soud a HSYK prošly opět institucionálními změnami. Počet ústavních soudců se změnil z 17 soudců na 15 a počet HSYK soudců z 22 na 13, přičemž prezident získal pravomoc k přímému jmenování 12 z 15 celkových ústavních soudců a 6 z 13 soudců HSYK. Prakticky Erdogan jmenuje celé složení HSYK, jelikož 6 jmenuje jako prezidenta a 7 jich jmenuje Národní shromáždění, kde vládne Erdoganova AKP. Podle BTI se Turecko propadlo z 80. příčky (ze 102 celkových) na 101. (z 113 celkových) v indexu právního státu (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Turkey).

Je evidentní, že i soudní systém je v Turecku silně ovlivněn a není nezávislým. Zároveň není schopný plnohodnotně plnit kontrolní funkci a dohlížet na ústavnost a demokratičnost exekutivy.

4.4.4. Shrnutí případové studie – Turecko

Turecko se stalo jedním z prvních ilustračních příkladů povyšování výkonné moci. Od roku 2002 byl u moci tehdejší premiér, dnešní prezident, Recep Tayyip Erdogan a jeho politická strana AKP. Pomocí nepatrných inkrementalistických změn upevňoval výkonnou moc na úkor ostatních politických institucí.

Zásadními byly ústavní změny z let 2007 (ačkoliv mimo zkoumané období, změna se do něj projevila), 2010 a 2017. Změna z roku 2007 umožňovala přímou volbu prezidenta a umožnila mu jedno znovuzvolení, což v budoucnu znamenalo reálnější šanci na vítězství kandidáta AKP. V roce 2010 došlo k omezení moci soudní na úkor exekutivy, jelikož se změnil počet soudců a způsob jejich jmenování ve dvou soudních institucích, a sice v Ústavním soudu a v tzv. HSYK. V roce 2014 se Erdogan místo premiéra stal prezidentem a začal využívat své zvýšené pravomoci.

K dalšímu zásadnímu vychýlení došlo po neúspěšném pokusu o puč v roce 2016, po kterém byl vyhlášen výjimečný stav a začalo docházet k čistkám ve všech institucích a v mediálním prostředí. Erdogan začal propouštět soupeře na základě angažovanosti v teroristických skupinách. Cílem byli kritičtí novináři nebo nevhodní političtí aktéři. Spolu s čistkami došlo k větší cenzuře svobody slova a jakákoliv kritika vlády nebyla možná.

Nadále došlo k vyhlášení referenda o ústavě v roce 2017, kdy si turečtí občané odhlasovali změnu z parlamentní republiky na prezidentskou a Erdogan získal ještě větší moc. Mimo jiné exekutiva v podstatě kontrolovala soudní moc pomocí způsobu jmenování, HSYK prakticky celý jmenuje prezident (6 prezident a 7 parlament, kde je AKP dominance) a 12 z 15 ústavních soudců a byl zrušen post předsedy vlády. Parlament postupně ztrácí váhu a naopak posiluje moc výkonná v čele s Erdoganem jako ústředním aktérem.

Systém brzd a protivah v podstatě neexistuje stejně jako horizontální odpovědnost. Turecko se postupnými útoky na demokratické normy dostalo do autokratického stádia, téměř diktatury ve zkoumaném období. Tato ztráta kontroly by měla být vnímána jako nebezpečí pro tureckou demokracii a je zakotvena v několika člancích nově platné ústavy. Novelizovaná ústava například zrušila parlamentu právo na interpelaci prezidenta a jeho právo kontrolovat vládu. Prezident je sice odpovědný voličům, ale nikoliv parlamentu v jeho každodenní činnosti. V neposlední řadě je téměř nemožné odvolat prezidenta pomocí impeachmentu, protože ten nyní vyžaduje, aby alespoň 400 z 600 poslanců hlasovalo pro zahájení tohoto procesu (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Turkey).

4.5. Mali

Další zemí, která je podrobena analýze demokratické eroze je Mali, které je zástupcem afrického regionu. Ačkoliv Mali bylo kdysi považováno za modelovou demokracii, západoafrická země si prošla pouze jedním mírovým přechodem moci v posledních padesáti letech, zato zažila pět vojenských převratů (Price 2022). To poukazuje na politickou kulturu v posledních letech, kdy zpravidla dochází

k událostem podle historického kontextu. Čili v zemi, kde bylo v posledních letech značné množství převratů, je pravděpodobnější, že k nim dojde znovu.

Pro pochopení kontextu malijského případu je třeba podívat se mírně mimo zkoumané období na politický vývoj v zemi. V roce 1991 se Mali zbavilo autoritářského režimu pomocí vojenského převratu a stalo se poloprezidentskou republikou. V roce 2002 se po volbách stal prezidentem Amadou Toumani Touré, který mimo jiné vedl vojenský převrat osvobozující Mali, za což byl respektovaným jedincem v zemi. S limitem jednoho znovuzvolení se Touré stal prezidentem znovu v roce 2007 (Central Intelligence Agency 2023e). Po přechodu k demokracii probíhaly řádné volby, ale některé z nich nebyly vnímány jako svobodné a spravedlivé. V roce 1997 opozice bojkotovala prezidentské volby jako protest vůči údajným nedemokratickým praktikám vládnoucí strany. Důležité pro malijskou erozi bylo oslabení opozice pomocí vytváření velkých koalic, které vytvářely malý prostor pro politický disent. S oslabenou opozicí slábne demokracie především proto, že tradičně opoziční strany vyzývají vládu a činí vládnoucí stranu odpovědnou. Opoziční strany se ovšem staly slabými pro zapojení se do politické debaty, což umožňovalo prezidentovi svobodně uplatňovat silnou výkonnou moc při zachování perspektivy veřejné debaty (Price 2022).

Politický systém v Mali je tedy poloprezidentská republika, ve které jsou dva důležité aktéři výkonné moci, a sice prezident (případně viceprezident) a předseda vlády, součástí exekutivy je také kabinet ministrů jmenovaný premiérem. Zákonodárnou moc tvoří jednokomorový parlament a moc soudní tvoří především Nejvyšší a Ústavní soud (Central Intelligence Agency 2023e).

4.5.1. Výkonná moc

Prvním významným vychýlením uvnitř výkonné moci byl státní převrat vedený armádou, který v březnu 2012 svrhl vládu prezidenta Tourého a tzv. tranzitním, tj. dočasným, prezidentem se stal Dioncounda Traoré. Malijská ústava stanovuje, že podobné přechodné období může trvat maximálně 40 dní, přičemž by měl vládu vést předseda parlamentu. Jelikož politický mandát Traorého měl vypršet, ale volby nemohly být uskutečněny kvůli okupaci malijského území nestátními aktéry, omezila se jeho legitimita. Po znovuzískání okupovaného území

byl vytvořen plán všeobecných voleb, které se měly konat v létě 2013. I přes organizační nedostatky a malou volební účast byly pozorovateli shledány volby jako spravedlivé a svobodné.

Před státním převratem mělo Mali ukázkově kvalitní svobodu tisku, nicméně po převratu svoboda vyjadřování utrpěla. Armáda začala ovlivňovat mediální stanice a zatýkat některé novináře, což způsobilo propad ve statistikách nevládních organizací zabývajících se dodržováním občanských práv (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Mali Country Report).

Před převratem bylo rozdělení moci formálně přítomné principiálně, ovšem v realitě byla výkonná moc mnohem mocnější než moc zákonodárná a soudní. Navíc exekutiva často vládla bez většího dohledu ze strany parlamentu. Přestože existovaly občanské skupiny, které kritizovaly a dohlížely na vládu, nebyla to dostatečná substituce za účinnou institucionální kontrolu. Po celostátních volbách v roce 2007 se objevila oficiální opozice, která ovšem držela pouze zhruba 13 % mandátů oproti 77 %, které tvořila prezidentská koalice, tzn. že těžko mohla vykonávat účinnou vládní kontrolu (Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Mali Country Report). Po převratu se slabé stránky rozdělení moci prohloubily, ovšem volby 2013 obnovily právní stát, který byl oslaben právě převratem a politickou transformací (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Mali Country Report).

Po převratu a znovunastolení demokracie se opět zlepšila kvalita svobody slova a mediální volnost. Stále se ovšem objevovala ve vládních řadách korupce a konflikt na malijském území se separatisty na severu se začal posouvat do středozemí (Price 2022). Nicméně ve volbách 2013 zvítězil prezident Ibrahim Boubacar Keita a jeho strana Rally for Mali (dále jen RPM), která vytvořila vládní koalici se svými spojenci a chopila se kontroly exekutivy, jako tomu bylo u vítězných stran v předešlých letech (Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Mali Country Report).

Problémem se zdál být vliv prezidenta v procesu implementace zákonů, jelikož členové vládní koalice hlasovali pro návrhy bez přemýšlení a posouzení vhodnosti návrhu. Prezident si začínal dosazovat loajalisty do politických a státních institucí, například jeho syn se stal hlavou Komise pro bezpečnost a obranu

Národního shromáždění, synův tchán byl potom předsedou Národního shromáždění (Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Mali). Lojalisté exekutivního činitele na vysokých místech v státních institucích bývají nekalým znamením uzurpování moci ve prospěch právě výkonné moci. Existuje také spolupráce mezi politickými stranami, které tvoří prezidentskou většinu a vládu, jelikož několik stranických vůdců bylo jmenováno na ministerský post ve vládě (není povoleno v prezidentských systémech jako například ve Spojených státech).

Poslední prezidentské volby ve zkoumaném období se konaly v roce 2018, ze kterých vyšel vítězně opět Keita. Volební účast je výrazně nízká, 34 % voličů, zejména kvůli nízké vzdělanosti. Tento fakt nepřidává malijským politikům na legitimitě, vzhledem k tomu, že více než polovina země nejde k volbám nebo politice vůbec nerozumí. Volby byly zahaleny v mírné kontroverzi a došlo k mnoha obviněním z podvodu, ačkoliv se obvinění nepotvrdila, volby mohou jen těžko být příkladnými „svobodnými a spravedlivými“ (Mullen 2022).

Nicméně je patrné, že v Mali díky nastavenému systému má zcela jasně navrch exekutivní moc nad legislativou a justicí. Docházelo k zaplňování státních institucí lojalisty a rodinnými příslušníky. Naopak světlou stránkou byla mimo dobu přechodné vlády a převratu svoboda slova a médií, která je příkladem v celém regionu a nedochází k státnímu vyvlastňování mediálních subjektů.

4.5.2. Zákonodárná moc

V Mali je ve stranickém systému především problém s fragmentací a špatnou institucionalizací politických stran. Rozpad stran a volatilita jsou také na vysoké úrovni (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Mali Country Report). Strategie, kterou upřednostňoval bývalý prezident Touré – konsenzuální politika – limitovala rozvoj silných opozičních subjektů a podkopala decentralizační přístup, který byl znakem malijské politiky. Konsenzuální politika také umocnila korupci a patronát uvnitř politických elit (Riaz, Rana 2020: 11–12).

Ve zkoumaném období, konkrétně ve volbách v roce 2007 získal prezident Touré většinu parlamentních křesel (76,9 %) díky prezidentské koalici (Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Mali Country Report) a ve volbách v roce 2013 získal prezident Keita také většinu (78 %) a zařídili si tím tedy exekutivní

dominanci nad legislativním orgánem, který už tak měl slabou pozici oproti moci výkonné (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Mali). Dominance prezidentských koalic byla důležitou součástí zvyšování moci exekutivy vzhledem k chybějícímu aparátu kontrolujícího vládu. Jak jsem již zmínil, prezident Keita měl dokonce rodinné příslušníky v čele zákonodárných institucí.

V podstatě neustále se jednalo o novelizaci ústavy. I jiní prezidenti chtěli zasáhnout do ústavního dokumentu, ovšem Keita představil v roce 2016 iniciativu, která mimo jiné zahrnovala tyto významné změny: zřízení druhé komory parlamentu, decentralizaci a uznání regionů s vlastní exekutivou. Nicméně novelizace zkrátka opět přidávala moc prezidentovi, který je v zemi už tak dost silným činitelem. Podle nové ústavy by prezident mohl nominovat stejně jako ukončit výkon funkce premiéra dle jeho vlastní vůle a nominovat předsedu Ústavního soudu, dostal tak pravomoc i ke jmenování jedné třetiny členů nově vytvořeného Senátu. K implementaci ústavní novelizace dosud nedošlo, neustále je vzhledem k událostem v zemi odkládána (Riaz, Rana 2020: 12–13).

4.5.3. Soudní moc

Soudní moc je od začátku sledovaného období slabá a více méně podřízená politickým orgánům. Spojuje se zde mimochodem koexistence státního a zvykového práva, což někdy znemožňuje zavedení právního státu na lokální úrovni. Přestože existoval od roku 2009 program podpory pro nastolení právního státu financovaný dárci, nedošlo u soudní moci k významnějším systémovým změnám, které by přispěly k funkčnosti justice. Organizačně brání zlepšení justice především nedostatečná profesionalita a materiální zdroje, které by mohly pomoci rozvoji soudních institucí. Mimo strukturální a jiné nedostatky se vyskytuje uvnitř justice i značná míra korupce, která vždy podkopává nezávislost a nestrannost soudních rozhodnutí (Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Mali Country Report).

Soudní moc byla také ovlivněna pomocí instituce – Vyšší rada soudců (dohlíží na soudní orgány) – která je napojena přímo na prezidenta, který ji předsedá a ovlivňuje tak soudní kariéry. Moc soudní je omezena i infrastrukturně, jelikož není schopna pokrýt veškeré malijské teritoriální území. Docházelo i

k nespokojenosti soudců, vzhledem k nízké úrovni bezpečnosti ze strany státu, stejně tak pracovních a finančních podmínek (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Mali).

Nicméně mělo dojít k důležitým změnám týkajícím se způsobu jmenování soudců do určitých soudních orgánů. Jak jsem již zmínil, plánovaná novelizace ústavy měla umožnit prezidentu republiky jmenovat předsedu Ústavního soudu, čímž by prudce narostla moc výkonná na úkor moci soudní (Riaz, Rana 2020: 13).

4.5.4. Shrnutí případové studie – Mali

Mali se stala demokraticky erodujícím státem spíše až v posledním desetiletí. Ve zkoumaném období během let 2008–2012 měl politický systém značné nedostatky, především týkající se příliš silné exekutivy na úkor slabé zákonodárné moci a justice, ale Mali bylo politicky stabilní s fungující demokracií. V této fázi byl prezidentem Touré, který se zasadil o osvobození země a její přechod k demokracii. Touré získal ve volbách stejně jako jeho následovník Keita nadpoloviční většinu v parlamentu pomoci prezidentské koalice, čímž si oba státníci zajistili dominanci nad zákonodárným sborem.

Zásadním milníkem byl státní převrat vedený armádou v roce 2012, který sesadil Tourého a vybudoval cestu k prezidenství pro Keitu, který zvítězil ve volbách v roce 2013. Mimo politickou nestabilitu kvůli převratu se v zemi mezitím odehrával konflikt se separatisty (Tuaregy) na severu země, kteří politický chaos využili k útokům na státní orgány (Riaz, Rana 2020: 11). Nicméně, poté co Keita vstoupil do úřadu, demokracie Mali se nemohla vyrovnat její kvalitě před převratem, ačkoliv ukazovaly se známky jistého zlepšení.

Za Keitovy vlády byla především představena iniciativa na ústavní novelu, která by ještě zvětšovala prezidentské pravomoci pomocí širšího práva jmenovat politické činitele, a sice jednu třetinu členů Senátu (jehož zavedení bylo také součástí novelizace), prezidenta Ústavního soudu, a dalších pravomocí. Návrh ústavy nakonec nebyl přijat a z různých důvodů došlo k jeho odložení. Exekutiva si kromě větší kontroly nad institucemi pomocí stranických příslušníků dosazovala do pozic své sympatizanty, konkrétně prezident Keita jmenoval do vysokých funkcí svého syna a synova tchána.

Svoboda slova a vyjadřování byla překvapivě pro tento region na velmi vysoké úrovni. Počátkem období, kdy de facto vládla armáda po státním převratu v roce 2012 do 2013, byla určitá cenzura a omezení mediálního projevu. Po nástupu Keity v roce 2013 se situace sice zlepšila, ale opět, nedosáhla hodnot jako před rokem 2012.

Všechny tyto modely manipulace posunuly malijskou demokracii do neznáma. V režimu prezidenta Keity a specificky po jeho znovuzvolení v roce 2018, které bylo poznamenáno vážnými volebními nesrovnalostmi, premiér i kabinet rezignovali ovšem Keita odstoupit odmítl, obvinění o podvodných volbách popřel a sestavil nový kabinet, který se měl s nelehkou situací vypořádat.

4.6. Arménie

Poslední vybranou případovou studií je Arménie. V následující kapitole se tedy budu věnovat tomu, jakým způsobem dochází k demokratické erozi v Arménii, zda se vyskytuje tradiční povyšování výkonné moci nebo k erozi dochází jinou formou. Těsně před zkoumaným obdobím se začaly vyskytovat hrozby pro demokratickou a ekonomickou transformaci z pohledu vnitřních faktorů, kterými byly především extrémně rozsáhlá a systémová korupce až po velmi rozdílné socioekonomické projevy. Přes slíbené závazky byly vážné korupční skandály nevyšetřeny a nepotrestány.

Zejména důležité období, které se prolíná právě do zkoumaného období, čeká Arménii v otázkách politické transformace. Odehrávaly se přípravy na prezidentské a parlamentní volby v roce 2008 a 2007. V zemi se začala zvyšovat kvůli volbám politická aktivita, vzniklo několik nových politických stran, proběhla změna ve složení vládní parlamentní koalice tří stran a znovuoobnovení taktických aliancí. Obyvatelstvo bylo vzdáleno od politické elity a zvětšila se tím propast mezi nimi. Země tedy čelila obrovské výzvě zejména proto, že téměř všechny předchozí volby byly nějakým způsobem pošpiněny jakousi volební nesrovnalostí (Bertelsmann Stiftung, BTI 2008 — Armenia Country Report).

Arménie byla od rozpadu Sovětského svazu a tedy od své nezávislosti poloprezidentskou republikou až do roku 2015, kdy si v referendu odhlasovala změnu

politického systému na parlamentní republiku. Představiteli výkonné moci jsou prezident, premiér a vicepremiér spolu s kabinetem ministrů. Legislativní moc je vložena do rukou jednokomorového parlamentu a moc soudní představuje především Kasační soud a Ústavní soud (Central Intelligence Agency 2023f).

4.6.1. Výkonná moc

Při prezidentských volbách v roce 2008 už bylo rozhodnuto, kdo zvítězil ve volbách parlamentních, které se konaly 2007. Premiérem se stal Serž Sarkisjan, který kandidoval za Republikánskou stranu Arménie. Právě Sarkisjan kandidoval i na funkci prezidenta a ve volbách se utkal především s Ter-Petrosianem. Mediální pokrytí kandidátů bylo silně ovlivněno ve prospěch Sarkisjana. Serž Sarkisjan zvítězil se ziskem téměř 53 % proti Ter-Petrosianovi s 21,5 % (France24 2008). Původní prohlášení nezávislých volebních pozorovatelů (OSCE, PACE, EP) bylo, že volby byly více méně v souladu s pravidly. Nicméně o měsíc později OSCE prohlásilo, že došlo k nesrovnalostem včetně nepravděpodobně vysoké účasti v některých okrscích, vysokého počtu neplatných hlasů, procesních chyb a nesrovnalostí ve sčítání hlasů a sepisování. Opět tedy bylo více méně prokázáno, že došlo k volební manipulaci jako v předešlých letech (Human Rights Watch 2009).

Mimo zmanipulované volby došlo následně k nepokojům v zemi, které vyústily v násilné roztržky občanů se státními bezpečnostními složkami, několik set demonstrantů bylo omezeno na svobodě a poté vláda vyhlásila nouzový stav, čímž dočasně omezila svobodu pohybu, shromažďování a vyjadřování.

Přestože ústavní novela z roku 2005 omezila moc silného prezidenta, exekutiva si stále držela dominantní postavení nad ostatními složkami moci a zachovávala si kontrolu nad téměř všemi hlavními nástroji státní moci. Absence jakýchkoliv účinných brzd a protivah nebo patřičné rozdělení moci zůstávalo nejzávažnější překážkou v demokratické transformaci Arménie. Mimo silné postavení exekutivy a silně moc zneužívají státní úředníci a opět se tedy promítá problém korupce do státních institucí (Bertelsmann Stiftung, BTI 2010 — Armenia Country Report). Mimo tyto problémy demokracii oslabuje nedostatečná zdatnost orgánů z institucionálního hlediska a nedostatečný lidový mandát kvůli nekorektním volbám.

V roce 2013 byl Sarkisjan znovuzvolen do funkce prezidenta, přičemž volby opět naznačovaly jisté nesrovnalosti ve volebním procesu. S tím souvisí i znatelný pokles základních občanských svobod v posledních letech. Cílem vlády bylo omezení arménských sdělovacích prostředků, takže se čím dál více v sektoru vyskytovaly známky státní kontroly a zastrahování.

Přestože bylo známo, že arménský model má možná až příliš silného prezidenta, nedošlo k žádnému pokusu o reformu a zůstalo tedy podřízené soudnictví a neefektivní legislativa. Tento strukturální nedostatek byl umocněn slabým stavem právního státu v zemi. Uzavřenost systému a absence nezávislé justice měla tendenci oslabovat efektivitu státních orgánů a posilovat nedůvěru veřejnosti k systému (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Armenia Country Report).

V roce 2015 došlo k odhlasování referenda, ve kterém se rozhodlo, že z poloprezidentského systému se Arménie stane parlamentní demokracií. K této změně došlo k upevnění moci RPA a konsolidovala se její pozici ve vládě. Prezident Sargisjan se díky tomuto vývoji rozhodl přeskupit vládu. Národní shromáždění zvolilo Karena Karapetyana jako nového premiéra. Spekulovalo se, že z důvodu jeho napojení na Gazprom, že byl schválený Moskvou, aby případně vyhovoval zahraniční politice.

Mimo jiné i proběhlé referendum bylo poznamenáno nesrovnalostmi. Bylo uskutečněno kvůli politickým zájmům k udržení vládnoucího režimu a moci současné oligarchie (Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Armenia). Navzdory svému slibu, že Sargisjan nebude usilovat o roli premiéra v nově vzniklém politickém systému po skončení jeho druhého volebního období, vstoupil do funkce premiéra. To, že vůbec takový krok učinil, prokázalo, že přechod z poloprezidentského režimu na parlamentní bylo opravdu s cílem udržet Sargisjana a jeho stranu u moci. Byl zvolen vlastní parlamentní většinou, aby o šest dní později kvůli bezprecedentním protestům rezignoval (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020).

4.6.2. Zákonodárna moc

Demokratické instituce včetně zákonodárneho sboru jsou v Arménii teoreticky funkční, ale v praxi je paternalismus vládnoucích elit, korupce a sítě patron-klient jej činí neefektivní. Od roku 2008 do referenda v roce 2015 byla zákonodárna moc velmi slabá oproti silné exekutivě. Serž Sargisjan se svou stranou RPA zvítězil ve volbách v roce 2007, 2012 a 2017 nicméně nezískal nikdy absolutní většinu. Prezident využíval veškeré administrativní zdroje ke koncentraci moci uvnitř výkonné moci a pokud by měla vládní strana nadpoloviční většinu mandátů k dispozici, opozice neměla žádné dostupné prostředky k jejich vyvažování.

Zásadním bylo protlačení referenda o změně politického systému, které sloužilo k umocnění Sargisjana a jeho oligarchické RPA u moci. Což se později potvrdilo při jeho vstupu do funkce premiéra. V době Sargisjanovy vlády byla zákonodárna moc v podstatě součástí dominantní exekutivy, kromě absence kýžené nadpoloviční většiny, která by usnadnila implementaci zákonů, jako se děje například v Maďarsku.

Vzhledem k nastoupení Sargisjana do premiérského úřadu a četným protestům, byla vytvořena prozatímní revoluční vláda, která slíbila, že připraví náhradní parlamentní volby do roka a zahájí anti-korupční opatření. Nicméně po téměř třiceti letech se v Arménii konaly v roce 2018 svobodné, spravedlivé a kompetitivní volby. Nikol Pashinyan, lídr sametové revoluce, která smetla Sargisjana, zvítězil na plné čáře, když získal zhruba 70 % hlasů. Oproti tomu RPA a ARFD (bývalé vládní strany) obě nepřesáhly 5 % klauzuli, kvůli které se ani nedostaly do parlamentu (Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Armenia).

4.6.3. Soudní moc

Dominantní prezidentská funkce, kdy exekutiva byla nepochybně nejsilnější složkou moci, lze justici popsat jako sloužící výkonné moci. Oficiálně byla justice nezávislá, ale stále byla z velké části podřízena exekutivě a její účinnost byla silně ovlivněna i korupcí a všeobecnou neschopností. Nicméně v období od roku 2011 do roku 2013 došlo k několika pozitivním přechodům, například byl zahájen projekt

reformy soudnictví a byl přijat nový trestní řád (Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Armenia Country Report).

Problém je rozsáhlá pravomoc prezidenta při jmenování a odvolávání soudců. Prezident například suspendoval soudce, který rozhodl proti policii ve prospěch občanských aktivistů. Evidentně jsou tedy soudy ovládány výkonnou mocí (Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Armenia).

Ačkoliv nedošlo k přímým změnám ve způsobu jmenování soudců apod., výkonná moc měla evidentně obrovský vliv na rozhodování a soudní řízení i mimo takovéto institucionální změny. Určitou roli má zřejmě korupce a již zmíněné extrémně vysoké postavení výkonné moci, která v podstatě stojí nad soudy i parlamentem.

4.6.4. Shrnutí případové studie – Arménie

V Arménii došlo po prezidentských volbách v roce 2008 k tomu, že legislativu i výkonnou moc ovládal Serž Sargisjan s Republikánskou stranou. Vzhledem k vysokému postavení exekutivy v tehdejší poloprezidentském systému Arménie a obrovské míře korupce ovládl Sargisjan v podstatě všechny tři složky moci. Ovládl funkci prezidenta, premiér byl jeho stranický partner, v parlamentu měl největší stranu a zkorumpovaný soudní systém, byl navíc podřadný exekutivě.

Zároveň docházelo již před Sargisjanem ale i během jeho vlády k pochybným volebním procesům, kdy byly zaznamenány nesrovnalosti a tím lehce ztrácela jeho vláda vertikální legitimitu. Po volbách v roce 2008 vypukly nepokoje, které byly potlačeny a začalo docházet i k omezení na svobodě, občanských právech a k omezování médií.

V roce 2013 byl Sargisjan znovuzvolen a stejně jako strana RPA o rok dříve, opět byly volby poměrně nespravedlivé už jen z důvodu mediální prezentace volebních kandidátů, kdy bylo evidentní, že Sargisjan dostává větší podporu než jeho protikandidát. O dva roky později bylo protlačeno referendum o změně politického systému, které mělo udělat z Arménie parlamentní demokracii.

Sargisjan slíbil, že nebude usilovat o post premiéra po vypršení jeho druhého a posledního prezidentského mandátu.

Když v roce 2018 byl odhlasován jako nový premiér, vypukly v zemi bezprecedentní nepokoje, tzv. sametová revoluce. Události ho donutily rezignovat o šest dní později. Revoluční prozatímní vláda slíbila iniciativu proti korupci a nové volby v roce 2018. V těch zvítězil lídr revoluce Nikol Pashinyan, který získal zhruba 70 % hlasů, naopak Sargisjan a jeho RPA a koaliční partner ARFD nepřekročili 5 % vstupní klauzuli a nedostali se do parlamentu. Od voleb v roce 2018 Arménie vypadá, že se vrací k demokratickému ideálu a eroze se postupně vytrácí z demokratických institucí v zemi.

5. Shrnutí a komparace případových studií

V následující kapitole dojde ke komparaci poznatků získaných z analýzy případových studií, které byly předmětem výzkumu. Především se zaměřím na komparaci mechanismů demokratické eroze v různých státech, případně regionech, politických systémech a zdali jsou mezi jednotlivými případy určité společné znaky demokratické eroze. Konkrétně tedy dojde ke srovnání Maďarska, Nikaragui, Thajska, Turecka, Mali a Arménie.

V Maďarsku dochází k povyšování výkonné moci v období vlády Viktora Orbána, který získal v parlamentních volbách díky koaličnímu partnerovi ústavní většinu a tím získal monopol na legislativu i exekutivu najednou. Za Orbánovy vlády od roku 2010 se kvalita ústavní demokracie neustále a postupně zhoršuje a v roce 2017 je výrazně nižší než před rokem 2010. Výkonná moc si během svého působení zřídila svobodu nehlídaného vládnutí. Podle BTI lze maďarský politický systém kategorizovat jako režim, kde vláda zcela nerozpustila demokratické instituce a nenarušila právní stát, ale minimálně se snažila omezit jejich fungování. Demokratické instituce jako takové existují, ale jen zřídka jsou funkční. Jejich role v omezování centrální moci, tj. vlády, je výrazně snížena (Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Hungary). Je evidentní, že k odchylkám v maďarské demokracii dochází a téměř vše se vychyluje směrem k výkonné moci, tedy Viktoru Orbánovi. Cílem Orbánova povyšování výkonné moci bylo především soudnictví, legislativu ovládal pomocí ústavní většiny, kterou Fidesz ovládala a moc

výkonná byla taktéž zmonopolizována. Zde je tabulka, která vysvětluje kroky a vychýlení v justici směrem k Fidesz, tedy Orbánovi.

Tabulka 3: Vizualizace povyšování výkonné moci přes soudní moc v Maďarsku.

Maďarsko	Cíl	Metody
Soudní moc	Získat kontrolu nad justicí	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontrola nominačního procesu soudců ▪ Zvětšit počet soudců – místa zaplnit lojalisty ▪ Snížení pravomocí nezávislého Ústavního soudu ▪ Vytvoření nové instituce OBH – soudců
	Zajistit politickou dominanci	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zamezení Ústavnímu soudu možnost zpochybňovat neústavní legislativu ▪ Odstranění stávajících soudců – dosazení lojalistů

Zdroj: vlastní zpracování.

V Nikaragui dochází od znovuzvolení prezidenta Ortegy v roce 2007 k demokratické erozi. Kontrolu nad systémem získal Ortega pomocí kontroly a obsazení téměř všech státních institucí a především politizací justice a volební komise. Centralizace správy skrze státní instituce se podařila relativně rychle, ovšem ziskem kontroly nad Nejvyšší volební radou si osvojil i průběh volebního procesu a zejména došlo k neutralizaci opozičních sil. V roce 2016 došlo k bezprecedentním volbám bez skutečné přítomnosti opozice, navíc Ortegová moc byla ještě více konsolidována, protože se viceprezidentkou stala jeho manželka. Díky kolaboraci mezi Ortegou a bývalým prezidentem Alemánem, respektive Alemánovým stoupencům uvnitř parlamentní strany PLC, si zaručil i ve většině případů nadpoloviční většinu hlasů v zákonodárném sboru, přičemž v roce 2011 a 2016 získala Ortegová FSLN nadpoloviční většinu sama. Ústavní novela v roce 2014 prosazená díky hegemonii FSLN, především odstranila limit prezidentských kandidatur a postavila prezidentské dekrety na právní úroveň jako běžné zákony.

Tabulka 4: Vizualizace povyšování výkonné moci přes státní instituce v Nikaragui.

Nikaragua	Cíl	Metody
Výkonná moc Soudní moc	Politizace státních institucí a jejich kontrola	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vyplnění státních institucí lojalisty ▪ Kontrola CSE – ovlivňování volebního procesu ▪ Korupce, elitářství, ovlivňování uvnitř Nejvyššího soudu ▪ Zneužívání bezpečnostních složek pro vlastní účely
	Zajistit monopol na vládnutí	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Omezování médií ▪ Vyřazení opozice z volebního procesu ▪ Zrušení limitu na znovuzvolení ▪ Konsolidace exekutivy – viceprezidentkou manželka

Zdroj: vlastní zpracování.

V Thajsku docházelo k povyšování v letech 2001-2006, po vojenské intervenci byl tehdejší premiér Thaksin nucen utéct do zahraničí, ale jeho vliv přetrvával. V roce 2007 vyhrála volby Thaksinova strana a díky bojům mezi jeho podporovateli a odpůrci byla v zemi velká politická nestabilita. V roce 2011 opět vyhrála volby pro-Thaksinská strana v čele s premiérkou, Thaksinovou sestrou, která jím byla ovlivňována. Rozhodujícím faktorem, který ovlivnil vývoj situace, byl fakt, že legislativní orgán byl zaplněn Thaksinovými stoupenci, zatímco soudní systém byl spíše plný jeho odpůrců. Byly různé pokusy o pozměnění ústavy, ovšem soudní moc zabraňovala podobným pokusům. Politické boje tedy pokračovaly a po zneplatnění voleb v roce 2014 došlo k tzv. slibujícímu převratu vedeného armádou. Od převratu došlo k omezení všech složek moci směrem k NCPO – Národní rada pro mír a pořádek – která se stala ústředním orgánem v zemi. V Thajsku nedošlo k tradičnímu povyšování výkonné moci, alespoň ne ve zkoumaném období. Od roku 2008 do 2014 se o to snažila vládnoucí strana, ale neúspěšně přes opozici především u Ústavního soudu. Od vládnutí armády docházelo k přesunu veškeré moci směrem k vrchním představitelům junty, ovšem to není součástí definice povyšování.

Tabulka 5: Vizualizace přesunu moci směrem k NCPO v Thajsku.

Thajsko	Cíl	Metody
Veškeré složky moci	Přesun moci směrem k NCPO	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prozatímní ústava 2014 ▪ Senát zaplněn armádními důstojníky ▪ Vyvolání stanného práva ▪ Vojenský soud – hlavní soud v zemi ▪ Nepřímá nominace soudců – politizace
	Udržení vojenské diktatury	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Omezování médií ▪ 2014-2018 zrušená stranická soutěž (zákaz politických aktivit/zakládání stran) ▪ Nová ústava 2017 – premiérem může být nevolený činitel, tedy "vojenským" Senátem a zbytkem dolní komory zvolený armádní důstojník

Zdroj: vlastní zpracování.

V Turecku docházelo k ukázkovému příkladu povyšování výkonné moci, kde pomocí postupných institucionálních změn a kontroly státních institucí centralizovali moc směrem k Recepu Tayyipovi Erdoganovi. První ze známek vychýlení směrem k exekutivě, kterých si všimli pozorovatelé, se stala ústavní novela v roce 2010, která nepřímo zvětšovala moc exekutivy v návaznosti na způsobu nominace soudců. Vláda postupně znárodňovala i mediální subjekty s cílem větší kontroly nad veřejností. V roce 2014 se z Erdogana stal prezident namísto premiéra, čímž přes kontrolu parlamentu pomocí AKP se chopil další exekutivní role. Následně poté v roce 2017 představila AKP velký ústavní dodatek, jehož cílem bylo upevnění politické dominance AKP, respektive Erdogana. Zásadním v tureckém případě bylo stejně jako v maďarském podrobení si soudních institucí a tím oslabit systém brzd a protivah.

Tabulka 6: Vizualizace povyšování výkonné moci v Turecku.

Turecko	Cíl	Metody
Soudní moc	Kontrola justice, především HSYK a Ústavního soudu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2010 – Navýšení HSYK a ústavních soudců – dosazení lojalistů ▪ Pokus o puč 2016 – následné čistky napříč všechny instituce ▪ 2017 – restrukturalizace HSYK a Ústavního soudu, nový způsob nominace výhodný pro prezidenta
Výkonná moc	<p>Státní vlastnictví médií – kontrola narativu</p> <p>Zajištění politické dominance AKP</p> <p>Kontrola nad volební institucí</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Omezování médií/vlastnictví médií ▪ Volba prezidenta skrze přímou volbu, nikoliv parlamentem ▪ Porušení ústavy – prezidentská nestrannost porušena ▪ 2017 – prezidentský systém pomocí ústavní novely, přidaná klauzule umožňující znovuzvolení schválením parlamentu ▪ Dosazení členů AKP do volební instituce YSK

Zdroj: vlastní zpracování.

V Mali se během zkoumaného období ukázal politický systém se značnými nedostatky. Jedním z nich byla příliš silná výkonná moc oproti slabé justici a legislativě, i přes to byla v letech 2008-2012 poměrně fungující demokracií. Zlom přišel po státním převratu v roce 2012, který sesadil prezidenta Tourého a vybudoval cestu k prezidenství pro Keitu, který se jím stal po vítězství ve volbách v roce 2013. Keita měl díky prezidentské koalici většinu v legislativním orgánu a soudní moc již byla podřízena exekutivě zejména kvůli Vyšší radě soudců, která je přímo napojena na prezidenta, tím, že ji předsedá a může tak ovlivňovat kariéry soudců. Během Keitovy vlády se ukázala důležitá snaha o ústavní novelu, která zvětšovala už tak velké prezidentské pravomoci pomocí širších jmenovacích pravomocí, a sice jmenování jedné třetiny Senátu, jehož

zřízení bylo součástí novely, a předsedy Ústavního soudu. Iniciativa byla odložena a dosud nevešla v platnost kvůli vnitrostátnímu vývoji.

Tabulka 7: Vizualizace povyšování výkonné moci v Mali.

Mali	Cíl	Metody
Zákonodárna moc	Dominance v legislativě Zřízení výhodně obsazeného Senátu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Většina mandátů v zákonodárném sboru ▪ Rodinní příslušníci ve vysokých zákonodárných pozicích (předseda Národního shromáždění, hlava Komise pro bezpečnost a obranu Národního shromáždění) ▪ 2016 – iniciativa na ústavní novelu – zajišťovala by nominaci 1/3 senátorů prezidentem
Soudní moc	Oslabit, případně zpolitizovat zbytek funkční justice	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Neprofesionalita soudců ▪ Korupce ▪ Kontrola Vyšší rady soudců ▪ 2016 – iniciativa na ústavní novelu – zajišťovala by nominaci předsedy Ústavního soudu prezidentem

Zdroj: vlastní zpracování.

Arménie byla specifická především kvůli nízké vertikální odpovědnosti, jelikož volební proces byl od 90. let pošpiněn různými nesrovnalostmi. Politický systém byl poloprezidentský, přičemž exekutiva měla silnou pozici oproti justici a legislativě. Vítězství parlamentních voleb v roce 2007 a prezidentských voleb v roce 2008, získala strana RPA a Serž Sargisjan. Ten se stal prezidentem země a díky značné míře korupce napříč všemi státními institucemi takřka ihned ovládl všechny tři složky moci. Mimo dominanci v exekutivě a legislativě byl v zemi zkorumpovaný soudní systém, který byl navíc podřadný silné výkonné moci. V roce 2012 a 2013 se konaly opět parlamentní a prezidentské volby, které znovu ovládl Sargisjan a RPA. Opět za přítomnosti značných iregularit ve volebním procesu spolu s větším mediálním zastoupením pro vládního kandidáta. V roce 2015 proběhlo referendum o transformaci na parlamentní systém,

přičemž Sargisjan slíbil neusilování o premiérský post. V roce 2018 si ho ovšem parlament odhlasoval na pozici předsedy vlády, což vyústilo v bezprecedentní nepokoje a „sametovou revoluci“, které ho donutily odstoupit. V následných volbách se RPA nedostala přes vstupní klauzuli a nedostala se ani do parlamentu.

Tabulka 8: Vizualizace povyšování výkonné moci v Arménii.

Arménie	Cíl	Metody
Výkonná moc	Znevýhodnění opozice Zajištění mandátu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Menší mediální prostor pro soupeře ▪ Korupce ▪ Elitářství uvnitř státních institucí ▪ Volební manipulace
Výkonná moc a Zákonodárna moc	Navýšení vlivu oligarchie (RPA)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Transformace na parlamentní režim ▪ Obsazení funkce premiéra ▪ Konsolidace moci RPA v parlamentu

Zdroj: vlastní zpracování.

V případových studiích se vyskytuje řada podobných i odlišných způsobů, jakým země erodovaly nebo kam se případně moc vychyluje. V Maďarsku se moc vychyluje ze zákonodárné moci přes dominanci Fidesz a soudní moci skrze nominační systém soudců přímo k premiérovi Orbánovi, který má svého stoupence ve funkci prezidenta. V Nikaragui se moc vychyluje především z volební instituce CSE a jiných státních institucí, které byly zpolitizovány (včetně Nejvyššího soudu). V Thajsku se vychylují všechny složky moci směrem k NCPO, která měla na starost v podstatě celý chod země včetně zákazu politických aktivit pro politické strany. V Turecku prezident Erdogan a AKP vychýlili moc především z justice, která spolu s dominancí v parlamentu a výkonnou mocí zajišťuje Erdoganovi volný mandát k vládnutí bez omezení. V Mali silná pozice výkonné moci znamenala relativně jednoduchou cestu, jak ovládnout soudní moc i moc zákonodárnou pomocí dosazení lojalistů a přímého vlivu prezidenta na státní instituce. A v neposlední řadě v Arménii si RPA a Sargisjan pomocí zkorumpovaného systému a vlivu oligarchie drželi moc v zemi od roku 2008 do roku 2018, kdy byli nuceni rezignovat. Jako první Sargisjan útočil primárně na volební proces k zajištění svého mandátu spolu s ovládnutím státních institucí pomocí korupce a elitářských konexí.

Nicméně je třeba nahlédnout na základní politické rysy zvolených případů a aspekty demokratické eroze, které mají relevanci v tomto výzkumu. Těmito rysy a aspekty jsou především: typ politického systému, parlamentu, k jaké formě eroze dochází a jaká složka moci byla napadena první ze strany exekutivy za účelem centralizace moci. K tomuto srovnání je vytvořena tabulka.

Tabulka 9: Komparace základních politických rysů a aspektů demokratické eroze u zvolených případů.

Případová studie	Politický systém	Parlamentní typ	Demokratická eroze – forma	Cíl oslabit složku moci (výkonná/zákonodárná/soudní)
<i>Maďarsko</i>	Parlamentní	Unikameralismus	Povyšování výkonné moci	Soudní
<i>Nikaragua</i>	Prezidentský	Unikameralismus	Povyšování výkonné moci	Výkonná+soudní
<i>Thajsko</i>	Konstituční monarchie	Bikameralismus	Vojenský převrat	Výkonná+zákonodárná+soudní
<i>Turecko</i>	Parlamentní poté prezidentský	Unikameralismus	Povyšování výkonné moci	Soudní+výkonná
<i>Mali</i>	Poloprezidentský	Unikameralismus	Povyšování výkonné moci	Soudní+zákonodárná
<i>Arménie</i>	Poloprezidentský poté parlamentní	Unikameralismus	Povyšování výkonné moci	Výkonná+zákonodárná

Zdroj: vlastní zpracování.

Dle tabulky 9 je zásadním zjištěním, že napříč různými regiony a politickými systémy dochází k povyšování výkonné moci tam, kde je jednokomorový parlament, tedy tam, kde chybí Senát, který je podle Dahla efektivní pojistkou, jak předcházet nebo zmírňovat problémy v demokratických systémech (Coglianese 1990: 1665). Dalším zjištěním je, že složky moci, na které výkonní činitelé „útočili“, nemají žádný vztah k politickému systému ani k parlamentnímu, nýbrž závisí na tom, jak jsou instituce v daných zemích silné.

Například v Maďarsku byla relativně silná moc soudní, to znamenalo, že po vítězných volbách, kde Viktor Orbán získal ústavní většinu, se soustředil na to, aby omezil moc soudů nebo si ji osvojil. V Nikaragui prezident Ortega zacílil na státní instituce, jelikož zákonodárná i soudní moc byly velmi slabé a nejsnazší způsob, jak si zajistit dominanci, bylo skrze volební orgán. Podobně to mělo stejnou tendenci i v ostatních případových studiích, kromě Thajska, kde sice docházelo k povyšování výkonné moci

mezi lety 2001-2006, ale neúspěšně a ve zkoumaném období došlo k plnohodnotnému armádnímu převratu, ve kterém armáda obsadila veškeré mocenské orgány najednou. Nicméně faktem zůstává, že ne všechny jednokomorové parlamenty musí erodovat, a naopak ne všechny dvoukomorové musí demokraticky konsolidovat a je třeba se touto studií zabývat více do hloubky s větším spektrem případů.

Závěr

V této diplomové práci bylo cílem srovnání mechanismů demokratické eroze, primárně povyšování výkonné moci ve světě. Vybrány byly různé země v různých regionech v konkrétním časovém období – od roku 2008 do roku 2018. Šlo o následující země: Maďarsko, Nikaraguu, Thajsko, Turecko, Mali a Arménii. Na začátku této práce jsem si položil tyto výzkumné otázky – (1.) Existuje spojitost mezi společnými znaky demokratické eroze ve vybraných případových studiích? (2.) Je možné znaky demokratické eroze generalizovat napříč různé systémy vládnutí? (3.) K jakému typu povyšování výkonné moci dochází nejčastěji? Na výzkumné otázky jsem si, dle mého názoru, poměrně jasně dokázal odpovědět.

Na první položenou otázku o společných znacích jsem si v této práci dokázal úspěšně odpovědět. A sice, ano, alespoň u většiny kromě Thajska je nesmírně důležitá absence dvoukomorového parlamentu, především tedy horní komory, která v demokratických systémech plní velmi důležitou funkci pojistky. Ve většině případových studií došlo k získání zákonodárné moci ve prospěch exekutivy pomocí voleb. Za předpokladu, že existuje pouze jedna komora se při volebním zisku nadpoloviční, případně ústavní, většiny stane legislativa rukojmím exekutivy. Dalším společným znakem je „místo“, kde dochází k vychýlení na prvním místě. Není jedna specifická instituce, kterou by exekutivní činitelé napadali nejdříve. Kde zaútočí, je ovlivněno tím, co může nejvíce ohrozit kontinuitu jejich mandátu.

Na druhou otázku práce také pozitivně odpovídá, ano je možná generalizace znaků demokratické eroze. Mezi tyto znaky, které jsou přítomny v různých systémech vládnutí, patří: protiústavní aktivity, manipulace volebního procesu, omezení pravomocí nebo zisk kontroly nad legislativou/justicí/exekutivou, odstraňování/oslabování systému brzd a protivah, zbavování horizontální odpovědnosti, cenzura a ovlivňování médií a svobody slova.

V neposlední řadě, třetí otázka je prací také zodpovězena. Nejčastěji dochází k povyšování na úkor justice. V pěti ze šesti případů docházelo k oslabování soudních kompetencí, dosazování soudců, ovlivňování soudních řízení apod. Přičemž v Arménii prakticky k povyšování na soudní moci docházelo částečně také, ale spíše bylo příčinou elitářství a korupce uvnitř soudní moci, takže byla poddajná arménské RPA a nebylo třeba ji radikálně omezovat na moci.

Podle Bermeo je povyšování výkonné moci jedním z hlavních důvodů, jak dnešní demokracie erodují a stávají se více autoritářské. Říká, že k této formě eroze dochází, když výkonný činitel oslabuje systém brzd a protiváh, provádí institucionální změny a omezuje sílu institucí, které mohou napadnout exekutivní rozhodnutí. Dle mého názoru je také stěžejní rozlišovat různé typy povyšování podle jejich zásahu do mocenských institucí. Zejména, kdy se moc výkonná povyšuje nad moc soudní, moc zákonodárnou nebo nad oboje najednou. Případně povyšuje svou moc uvnitř výkonné moci prostřednictvím volebních komisí/státních zastupitelstev aj. Také je důležité sekvencování – v jakém pořadí k povyšování dochází, tedy v jakém pořadí jsou mocenské složky omezovány. Zajímavým a zároveň stěžejním zjištěním v tomto výzkumu bylo, že ačkoliv byl výběr zemí stanoven podle jistých kritérií, země byly na různých kontinentech, oplývaly různými politickými systémy a měly spoustu dalších diferenciací, společnou měly zejména formu demokratické eroze, tedy povyšování výkonné moci, a jednokomorový parlament, tedy absenci druhé kontroly výkonné moci, Senátu.

Limity této práce jsou do jisté míry dány rozsahem. Částečné zobecnění je možné, ale v rámci tohoto výzkumu byl analyzován relativně malý vzorek mezinárodního systému. V dalších studiích, které by mohly doplnit tuto práci, by se měl výzkum zaměřit především na současnější časové období, porovnat mezi sebou konsolidované a erodující demokracie a zjistit, v čem jsou primární rozdíly, které vedou k erozi. Prospěšné by mohlo být i částečně předpovědět a analyzovat pravděpodobný vývoj v zemích, kde dochází k demokratickému úpadku.

Použitá literatura

Arabian, K. (2022). When Did Velvet Become Steel? Armenian Authoritarianism Is Now Far More Subtle but No Less Dangerous. *Democratic Erosion*. 24. 8. 2022 (<https://www.democratic-erosion.com/2022/08/24/when-did-velvet-become-steel-armenian-authoritarianism-is-now-far-more-subtle-but-no-less-dangerous/>, 7. 3. 2023).

Bánkuti, M., Halmai, G., Scheppele, K. L. (2012). Hungary's Illiberal Turn: Disabling the Constitution. *Journal of Democracy* 23 (3), s. 138–46.

BBC (2014). *Recep Tayyip Erdogan wins Turkish presidential election* (<https://www.bbc.com/news/world-europe-28729234>, 17. 4. 2023).

Bermeo, N. (2016). On democratic backsliding. *Journal of Democracy* 27 (1), s. 5–19.

Bertelsmann Transformation Index (2022). *BTI Atlas: Discover Transformation* (<https://bti-project.org/en/atlas>, 7. 3. 2023).

Central Intelligence Agency (2023a). *Hungary* (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/hungary/>, 18. 3. 2023).

Central Intelligence Agency (2023b). *Nicaragua* (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/nicaragua/>, 8. 4. 2023).

Central Intelligence Agency (2023c). *Thailand* (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/thailand/>, 14. 4. 2023).

Central Intelligence Agency (2023d). *Turkey (Turkiye)* (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/turkey-turkiye/>, 17. 4. 2023).

Central Intelligence Agency (2023e). *Mali* (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/mali/>, 20. 4. 2023).

Central Intelligence Agency (2023f). *Armenia* (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>, 22. 4. 2023).

Cheibub, J. A., Elkins, Z., Ginsburg, T. (2011). Latin American Presidentialism in Comparative and Historical Perspective. *Texas Law Review* 89 (7), s. 1707–1740.

Chen, J. (2020). Exploring the Structural Causes Behind Hungary's Backslide from Democracy. *Democratic Erosion*. 25. 10. 2020 (<https://www.democratic-erosion.com/2020/10/25/exploring-the-structural-causes-behind-hungary-s-backslide-from-democracy/>).

- erosion.com/2020/10/25/exploring-the-structural-causes-behind-hungarys-backslide-from-democracy/, 5. 3. 2023).
- Coglianesi, Cary (1990). Democracy and Its Critics. *Michigan Law Review* 88 (6), s. 1662–1667.
- Croissant, A. & Haynes, J. (2021). Democratic regression in Asia: Introduction. *Democratization* 28 (1), 1-21.
- Cullen, J. (2022). Viktor Orbán's Hungary: A Democracy Backsliding. *Democratic Erosion*. 20. 4. 2022 (<https://www.democratic-erosion.com/2022/04/20/viktor-orbans-hungary-a-democracy-backsliding/>, 25. 3. 2023).
- Dammann, L. (2021). Executive Aggrandizement in Turkey and Its Historical Context. *Democratic Erosion*. 30. 11. 2021 (<https://www.democratic-erosion.com/2021/11/30/executive-aggrandizement-in-turkey-and-its-historical-context/>, 17. 4. 2023).
- Duane-Mcglashan, C. (2017). Ortega's Long Game: Democratic Backsliding in Nicaragua Goes Unnoticed by Cody Dune-McGlashan @ Brown University. *Democratic Erosion*. 5. 12. 2017 (<https://www.democratic-erosion.com/2017/12/05/ortegas-long-game-democratic-backsliding-in-nicaragua-goes-unnoticed-by-cody-dune-mcglashan-brown-university/>, 6. 3. 2023).
- Dunai, M. (2014). How Hungary's government shaped public media to its mould. *Reuters*. 19. 2. 2014 (<https://www.reuters.com/article/us-hungary-media-insight-idUSBREA1I08C20140219>, 25. 3. 2023).
- Esen, B., Gumuscu, S. (2018) The Perils of “Turkish Presidentialism”. *Review of Middle East Studies* 52 (1), s. 43–53.
- France24 (2008). *Armenian PM wins presidency* (<https://www.france24.com/en/20080220-armenian-pm-wins-presidency-armenia-election>, 22. 4. 2023).
- Freeman, W. (2020). Side-Stepping the Constitution: Executive Aggrandizement in Latin America and East Central Europe. *Constitutional Studies* 6 (1), 35-58.

Gutierrez, M. A., Castro, I. (2011). Nicaragua's Ortega wins landslide re-election. *Reuters*. 8. 11. 2011 (<https://www.reuters.com/article/us-nicaragua-election-idUSTRE7A50D320111108>, 9. 4. 2023).

Huber, D., Pisciotto B. (2022). From democracy to hybrid regime. Democratic backsliding and populism in Hungary and Tunisia. *Contemporary Politics*, s. 1–22.

Human Rights Watch (2009). *Democracy on Rocky Ground Armenia's Disputed 2008 Presidential Election, Post-Election Violence, and the One-Sided Pursuit of Accountability*. 25. 2. 2009 (<https://www.hrw.org/report/2009/02/25/democracy-rocky-ground/armenias-disputed-2008-presidential-election-post-election#3464>, 22. 4. 2023).

Khaitan, T. (2019). Executive aggrandizement in established democracies: A crisis of liberal democratic constitutionalism. *International Journal of Constitutional Law* 17 (1), s. 342–356.

Knight, G. S. (2021). Dismantling Democracy: The Orbánization of Hungary. *Illiberalism*. 13. 10. 2021 (<https://www.illiberalism.org/dismantling-democracy-the-orbanization-of-hungary/>, 5. 3. 2023).

Kosař, D., Petrov, J. (2016). Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie. *Jurisprudence* 2016 (6), s. 21–30.

Kornai, J. (2015). Hungary's U-Turn: Retreating from Democracy. *Journal of Democracy* 26 (3), s. 34–48.

László, R. (2015). The new Hungarian election system's beneficiaries. *Political Capital*. 26. 11. 2015 (<https://cens.ceu.edu/sites/cens.ceu.edu/files/attachment/article/579/laszlo-thenewhungarianelectionsystemsbeneficiaries.pdf>, 20. 3. 2023), s. 1–10.

Levitsky, S., Ziblatt, D. (2018). *How Democracies Die* (New York: Crown).

Martí i Puig, S., Serra, M. (2020). Nicaragua: De-democratization and Regime Crisis. *Latin American Politics and Society* 62 (2), s. 117–136.

Özbudun, E. (2011). Turkey's Constitutional Reform and the 2010 Constitutional Referendum. *IEMed*. (<https://www.iemed.org/publication/turkeys-constitutional-reform-and-the-2010-constitutional-referendum/>, 17. 4. 2023).

Pérez-Liñán, A., Schmidt, N., Vairo, D. (2019). Presidential hegemony and democratic backsliding in Latin America, 1925–2016. *Democratization* 26 (4), s. 606–625.

Price, M. (2022). What Happens to a Democracy Deferred: Mali’s Delayed Democratic Elections. *Democratic Erosion*. 7. 3. 2022 (<https://www.democratic-erosion.com/2022/03/07/what-happens-to-a-democracy-deferred-malis-delayed-democratic-elections/>, 7. 3. 2023).

Riaz, A., Rana, S. Md. (2020). How Democracy Backslides: Tracing the Pathway in Six Countries. *APSA Preprints*.

Ríos-Figueiroa, J. (2023). Democratic Backsliding and the Supreme Court in Mexico. *Verfassungsblog*. 22. 2. 2023 (<https://verfassungsblog.de/democratic-backsliding-and-the-supreme-court-in-mexico/>, 18. 3. 2023).

Sivakumar, J. (2022). Thailand’s Government Continues Expanding Their Rights at the Expense of Its People. *Democratic Erosion*. 15. 10. 2022 (<https://www.democratic-erosion.com/2022/10/15/thailands-government-continues-expanding-their-rights-at-the-expense-of-its-people/>, 7. 3. 2023).

Smith, S. (2020). The End of Nicaraguan Democracy. *Democratic Erosion*. 23. 10. 2020 (<https://www.democratic-erosion.com/2020/10/23/the-end-of-nicaraguan-democracy/>, 6. 3. 2023).

Sözen, Y (2020). Studying autocratization in Turkey: political institutions, populism, and neoliberalism. *New Perspectives on Turkey* 63, s. 209–235.

Tansel, C. B. (2018). Authoritarian Neoliberalism and Democratic Backsliding in Turkey: Beyond the Narratives of Progress. *South European Society and Politics* 23 (2), s. 197–217.

Wolkenstein, F. (2022). What is democratic backsliding? *Constellations*, 1–15.

Reporty

Mad’arsko:

Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Hungary Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2012.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Hungary Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2014.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Hungary Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2016.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Hungary. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2018.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Hungary. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2020.

Nicaragua:

Bertelsmann Stiftung, BTI 2010 — Nicaragua Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2009.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Nicaragua Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2012.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Nicaragua Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2014.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Nicaragua Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2016.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Nicaragua. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2018.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Nicaragua. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2020.

Thajsko:

Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Thailand Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2014.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Thailand Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2016.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Thailand. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2020.

Turecko:

Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Turkey Country Report. Gütersloh: Bertelsmann

Stiftung, 2014.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Turkey Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2016.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Turkey. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2018.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Turkey. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2020.

Mali:

Bertelsmann Stiftung, BTI 2012 — Mali Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2012.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Mali Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2014.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2016 — Mali Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2016.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Mali. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2018.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Mali. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2020.

Arménie:

Bertelsmann Stiftung, BTI 2008 — Armenia Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2007.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2010 — Armenia Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2009.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2014 — Armenia Country Report. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2014.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2018 Country Report — Armenia. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2018.

Bertelsmann Stiftung, BTI 2020 Country Report — Armenia. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2020.